

Saue linna keskuse visiooni loomine osalus- planeerimise teel.

Taustaanalüüs, tegevuskava
ja meetodid

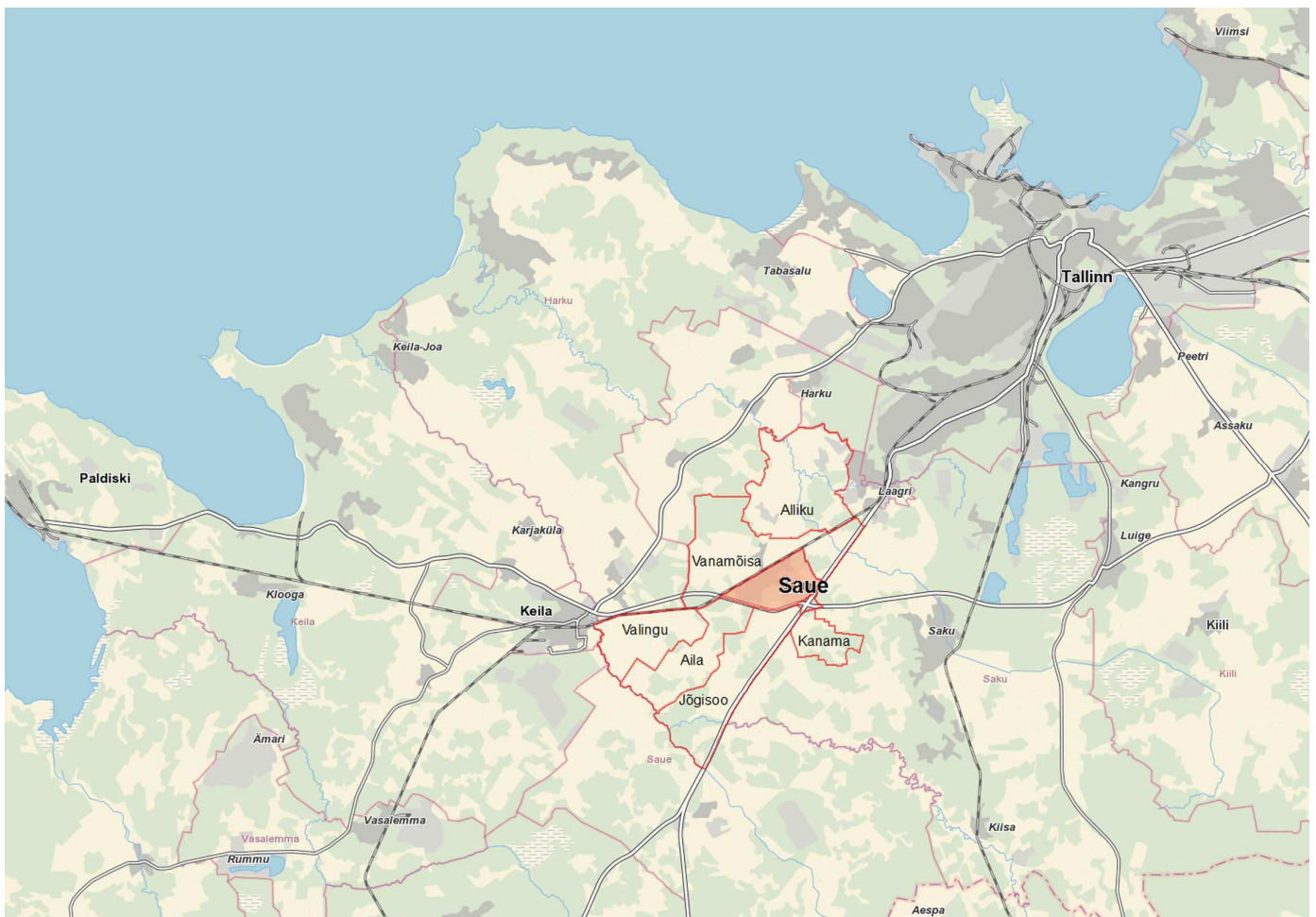
Tellija: Saue linnavalitsus

Koostaja: Linnalabor

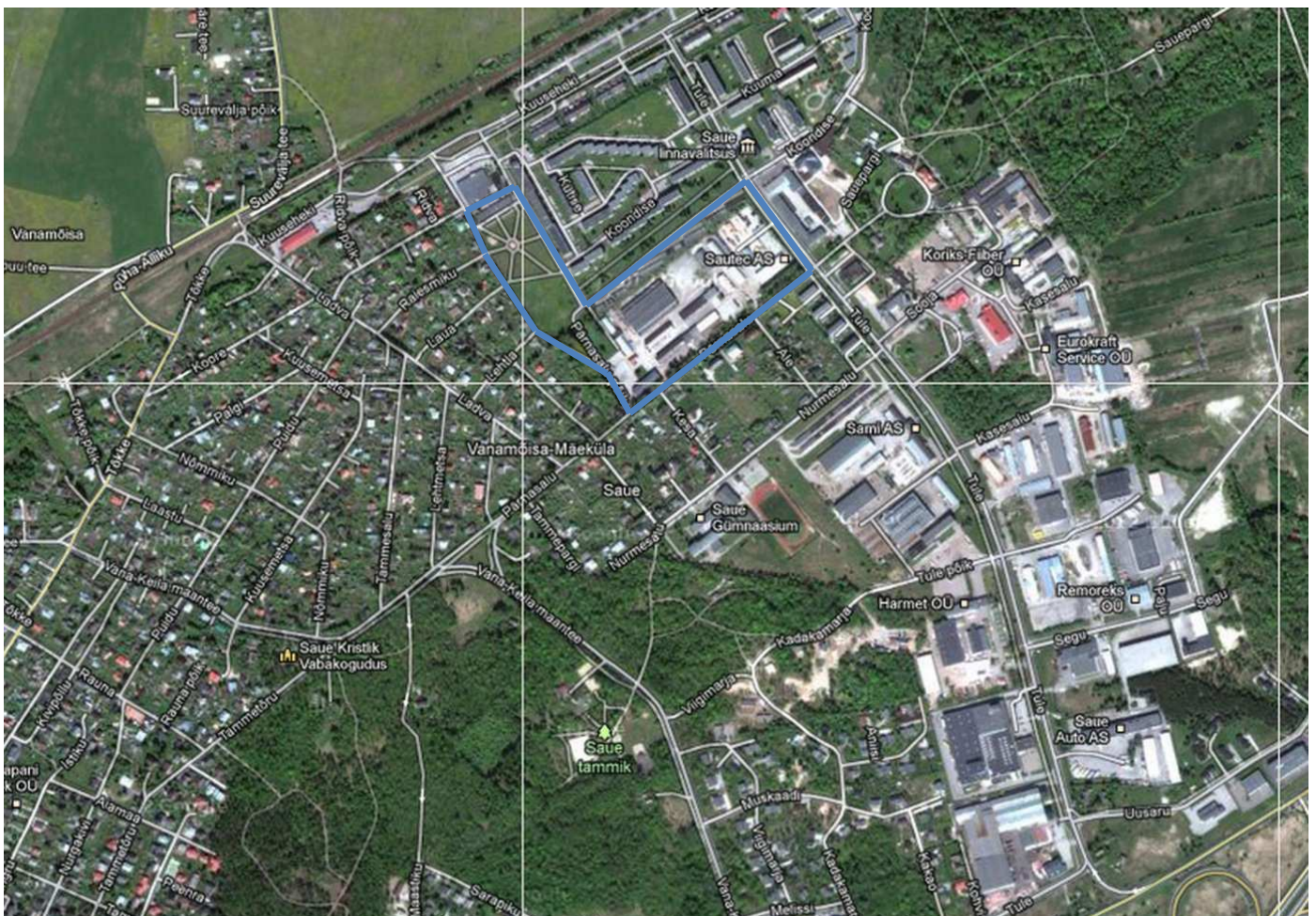
Kadri Koppel, Regina Viljasaar, Kerli Müürisepp, Olle Järv, Teele Pehk, Pille Koppel

Detsember 2012

linnalabor

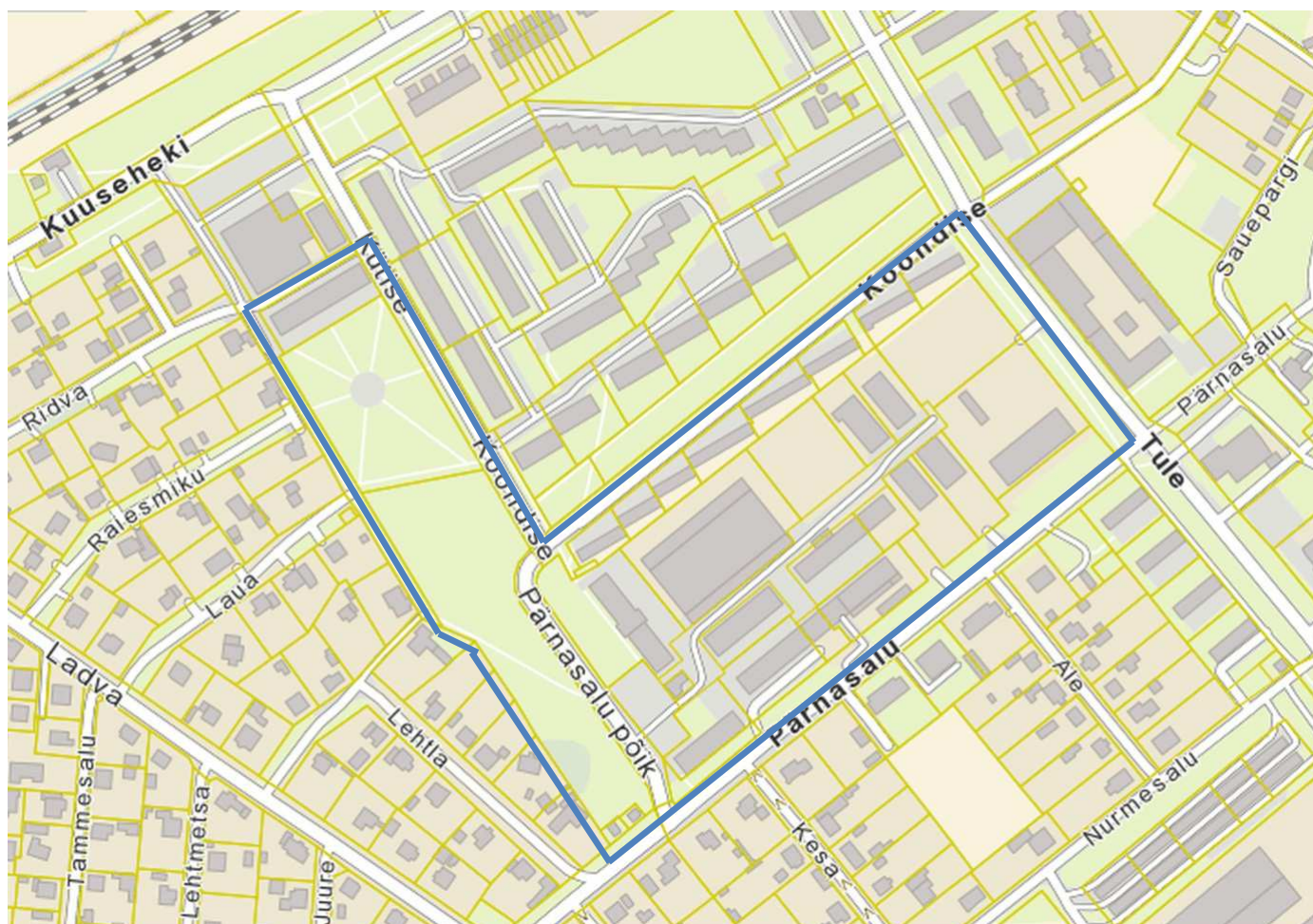

Saue linna paiknemine (ülal, põhineb Maa-ameti andmetel) ja keskusala asukoht (all; allikas Google Maps).
Alumisel kaardil on keskusala tähistatud helesinise piirjoonega.

Aerofoto keskuslast (ülal; allikas Saue linnavalitsus) ja katastrikaart (all; allikas Maa-ameti kaardiserver). Keskusala on tähistatud helesinise piirjoonega.

Sisukord

Sisukord	1
Sissejuhatus	2
I Linnade arengutrendid ja osalusplaneerimine	3
1.1 Linnade arengutrendid	3
1.2 Mida osalusplaneerimine tähendab?	4
1.3 Osalusplaneerimise eeldatav kasu	5
1.4 Osalusplaneerimise idee kujunemine	5
1.5 Ruumilise planeerimise kitsaskohad Eestis	6
1.6 Osalusplaneerimise õnnestumine	6
1.7 Saue keskusale visiooni loomiseks sobivad eeskujud	7
II Empiiriline uuring: piirkonna arengutrendide ja kohalike hoiakute analüüs	10
2.1 Saue linna paiknemine	10
2.2 Rahvastik	11
2.3 Kultuur ja vaba aeg	11
2.4 Haridus ja noorsootöö	12
2.5 Sotsiaal- ja tervishoiuteenused	13
2.6 Ettevõtlus ja tööhõive	13
2.7 Haldussuutlikkus ja arendustegevus	14
2.8 Saue identiteet, inimeste liikumine ja side Tallinnaga	14
2.9 Saue linna ja valla võimalik ühinemine	15
2.10 Keskusala kirjeldus	16
2.11 Hoiakud keskusala arendamise suhtes	18
2.12 Kaasatavate huvigruppide hoiakud üksteise suhtes	19
2.13 Võimalikud huvigruppide vahelised eelarvamused, probleemid, konfliktid	20
2.14 Kodanikuaktiivsus ja elanike omavaheline suhtlemine	21
2.15 Kommunikatsioon, koostöö, info levik	22
2.16 Võimalikud ohud – osalusplaneerimise protsessi korraldamise mõjutajad	24
III Saue keskusala osalusplaneerimise kontseptsioon, tegevuskava ja meetodid	26
3.1 Kontseptsiooni lähtekohad	26
3.2 Osalusplaneerimise meetodid	27
Kokkuvõte	34
Kasutatud materjalid	35
Lisa 1. Visiooniloomise soovitatav ajakava	37
Lisa 2. Visiooniloomise soovitatav tegevuskava	38

Sissejuhatus

Käesolev töö on Eesti kontekstis väga uudne: tegu on kontseptsiooni ning tegevuskavaga Saue keskusalale visiooni loomiseks. Vähemalt teatud ringkondades on Saue linnas aastaid arutatud kesklinnas asuva tööstusala ja pargi muutmist terviklikuks keskuseks. Ka 2010. aastal valminud üldplaneeringus on antud maa-ala tähistatud keskusalanana.

Vastuseid küsimustele, mida keskusala Saue kontekstis tähendada võiks, millised on elanike soovid ja vajadused ning milline võiks olla keskuse arendamise protsess, võib leida mitmel erineval meetodil, nt tavalise detailplaneerimise teel, kus otsuseid võtab vastu väike grupp inimesi oma parima äranägemise järgi. Saue linnavalitsuse puhul on näha usku, mida jagab ka Linnalabor – otsuste langetamine võimalikult läbipaistvalt ja koostööpõhiselt on parim võimalus saada toimivaid ning arukaid lahendusi, mis peavad ajaproovile vastu ja on ka võimalikult paljude jaoks “oma”. Just sellise protsessi ettevalmistamiseks kuulutas linnavalitsus 2012. aasta oktoobris välja lihthanke, et leida partner, kes, tuginedes eeluringutele ning oma ekspertteadmisele, koostab keskusala visioonilooma kontseptsiooni ning ajakava. Käesolev dokument on selle töö tulemus.

Dokument koosneb kolmest osast:

1. linnade arengutrendid ja osalusplaneerimise tähtsus;
2. Saue linna arengutrendide empiiriline uuring ning kohalike hoiakute analüüs;
3. Saue keskuse visioneerimise kontseptsioon, tegevuskava ja meetodid.

Loodetavasti on järgmine samm keskuse arendamisel keskuse visiooni loomine selle tegevuskava põhjal. Kuna protsessi läbiviija selgub hankega, on Linnalabor paika pannud põhimõtted ja lähtekohad, mida edasise protsessi puhul järgida.

Dokumendid, mis visioonilooma protsessi tulemusel valmida võiksid, on eri huvigruppide – linnavalitsuse, elanike ja ettevõtjate – omavaheline kokkulepe keskusala tuleviku osas, antud kokkuleppel põhinev lähteülesanne detailplaneeringule ning tegevuskava visiooni elluviimiseks. Tänu osalusplaneerimisele on ka võimalik moodustada huvigruppide esindajatest aktiivgrupp, mis hakkab tegevuskava elluviimist juhtima nii, et keskusalast kujuneb mitmekülgne ja toimiv linnasüda.

I Linnade arengutrendid ja osalusplaneerimine

Käesolev peatükk annab ülevaate Euroopa linnade olulistest arengusuundadest ning nendega tihedalt seostuvast osalusplaneerimisest. Juttu tuleb osalusplaneerimise olemusest, kujunemisest ja tähtsusest ning sellest, miks peame oluliseks avada Saue keskuse üle visioneerimine võimalikult

paljudele. Konteksti mõistmise seisukohast toome ära Eesti planeerimissüsteemi kitsaskohad ja kirjeldame kohaliku omavalitsuse, kohalike elanike ja teiste tegutsejate rolle ühiskondlike protsesside suunamises. Peatüki lõpetavad head näited Eestist ja mujalt.

1.1 Linnade arengutrendid

Viimase kolmekümne aasta jooksul on linnade arengut puudutavaid debatte juhtinud jätkusuutlikkuse teema (Williams 2009). Kuidas on võimalik ressurside piiratuse, kliima soojenemise, demograafiliste probleemide ja muude protsesside taustal luua kvaliteetset elukeskkonda?

Jätkusuutliku linna kontseptsiooniks on terviklik, hästi toimiv linnakeskkond. Sellised linnad arvestavad oma arengus võrdselt nii keskkonna, sotsiaal- kui ka majandustegevusega. Jätkusuutlikud linnad on tihedad, kasutades olemasolevat ruumi võimalikult efektiivselt, kuid püüavad samal ajal luua ka looduslikult mitmekesist kooslust (Wheeler 1998). Oluline on luua elukohtade lähedusse töökohti, teenuseid ja vaba aja veetmise võimalusi eelkõige mitmetarbelise avaliku ruumi kaudu. See aitaks leevendada inimeste liikumisvajadust kodu, töö ja muude igapäevaelus vajalike kohtade vahel, seda eriti järjest mobiilsemaks muutuvast ühiskonnast (Sheller ja Urry 2006). Avalik ruum soodustab muu hulgas ka sotsiaalset suhtlust ja sotsiaalse kapitali kasvu, mis on omakorda kasulik kohalikule ettevõtlusele. Kaasajal on valdav linna arenguetapp eeslinnastumine, kohati koguni valglinnastumine (Gillham ja MacClean 2002). Selle protsessi vastukaaluks on hakatud taas kasutama kesklinna allakäinud piirkondi (Smith 1996), rajades endiste tööstusalade asemele atraktiivset avalikku ruumi koos büroopindade, kaubanduse ja kultuuriasutustega. Nii tekivad linnadesse uued tihendatud majandusliku ja sotsiaalse tegevuse sõlmpunktid, mis muudavad asumid elujõulisemaks. Ka Saue keskuse idee puhul on tegemist linnaruumi tihendamise ja uue aktiivse kvartali loomisega, mis saab tuua asumisse uusi tegevusi ja tõsta ruumi kvaliteeti.

Allpool toome välja aspektid, millele peab Euroopa linnade tuleviku kavandamisel tähelepanu pöörama (kohandatud väljaandest *Cities of Tomorrow* 2011)¹.

- Vaatamata sellele, et linnad konkureerivad tänapäeval mitte ainult naaberasulatega, vaid ka globaalselt, on oluline tagada asula majanduslik toimimine kohalikul tasandil: selleks on vaja tuvastada ning juurutada spetsiifiline kohalik kompetents ning siduda see innovatsiooni ja ühiskondliku aktiivsusega.
- Majanduslikku, kultuurilist, sotsiaalset, ealist ja muud mitmekesisust tuleb kasutada innovatsiooniallikana.
- Linnade säästlikumaks muutmine ei tähenda vaid CO₂ emissioonide vähendamist, vaid keskkonna- ja energiaküsimustele tuleb läheneda terviklikult.
- Edukatel, dunaamilistel, väikese ja keskmise suurusega linnadel on oluline roll nii oma kui ka linna ümbritseva tagamaa elanike heaolu tagamisel, vältimaks maapiirkondade hääbumisest tulenevat territoriaalse arengu lõplikku tasakaalust väljaminemist.
- Jätkusuutlikus linnas peab olema atraktiivne avalik ruum, mis propageeriks jätkusuutlikke ja tervislikke eluviise. Kaasaja üks tunnustatumaid linnaruumiuuendajaid, Taani arhitekt Jan Gehl (2010) on öelnud, et kõigepealt kujundab inimene ruumi ning seejärel kujundab ruum inimest. Füüsiline linnakeskkond mõjutab oluliselt inimeste hoiakuid, uued ruumilahendused on abivahend hoiakute ümberkujundamiseks ja arengu suunamiseks jätkusuutlikkuse poole.

Kuivõrd kestliku elukeskkonna loomine eeldab väga erinevate valdkondade (nt transport, energiakasutus, looduseskkond, sotsiaalne ja majanduseskkond) ning eri tegevussuundade paralleelset analüüsi ja sidumist tervikuks, nõuab

¹ Väljaandes on kirjeldatud erinevaid administratiivseid ja formaalseid tingimusi, mis teevad ühest linnast linna (city). Ühese määratluse võimatuse tõttu kasutame seda sõna kõigi linnalise keskkonnaga asulate kohta.

jätkusuutlikkuse saavutamine arengu sihipärast, avatud ja koostööpõhist juhtimist. Linna-planeerimise kontekstis on selle parimaks

väljendiks erinevate huvigruppide ja elanike ideede kaasamine ehk osalusplaneerimine.

1.2 Mida osalusplaneerimine tähendab?

Enne osalusplaneerimise käsitlemist on oluline mõista, et planeerimine kätkeb enam kui lihtsalt üld- või detailplaneeringu dokumendi koostamist. Planeerimine on muutuste juhtimise protsess, mille eesmärk on arenguid ette näha ja neid algatada ning soovimatut ära hoida. Eesti senist planeerimist võib iseloomustada väga detailplaneeringu dokumendi keskseks ja vaid planeerimisest eemale nähtud minimaalseid kaasamisnõudeid järgivana, mistõttu jääb puudu planeerimise laiema tähenduse mõistmisest.

Et väärtustada planeerimise käigus langetatavate otsuste strateegilist tähtsust ning tõsta esile kõigi osapoolte häält kogu protsessis, on arenenud riikide planeerimises mindud anonüümse avalikkuse informeerimisest osalusplaneerimise juurde. Osalusplaneerimine² lähtub seisukohast, et kõigil ühiskonnagruppidel on õigus ja võimalus neid puudutavates arengutes osaleda ning et nende panus on oluline. See tähendab, et protsessis osalevad osapooled teevad planeeringulahendust kujundavaid otsuseid, olles valmis oma otsuse toetuseks argumenteerima ja/või otsuse elluviimisse panustama. Menetluslikult jääb lõpliku otsustamise ehk planeeringu kehtestamise õigus kohalikule omavalitsusele, kuid otsuste kujunemises on olulised kõigi osapoolte huvid ja arvamused.

Kui mõiste kaasav planeerimine kätkeb arusaama, et keskne on tegutseja, kes kindlal eesmärgil teisi osapooli kaasab, siis mõiste osalusplaneerimine eeldab erinevate osapoolte initsiatiivi otsustus-/planeerimisprotsessist osa võtta. Käesolev töö kasutab mõisteid osalusplaneerimine ja kaasamine paralleelselt, sest olulisem sellest, millist mõistet kasutada ning kuidas täpselt kaasamine toimub, on läbiv suhtumine ja tulemuste integreerimine otsustesse. Kaasamistegevust või osalusplaneerimist saab pidada õnnestunuks ja eesmärgipäraseks ainult siis, kui saadud ideede ja seisukohtade arvvestatakse otsuste tegemisel.

Osalusplaneerimise tunnused on (vt lisaks Healey 2003, Allmendinger 2005, Lippus 2012):

- peamine eesmärk pole planeeringu valmistaamine, vaid sisukas arutelu;
- teadvustatakse, et nii arenguks kui ka omavahel suhtlemiseks on mitu erinevat võimalust;
- protsessi võtmeisik on huve tasakaalustav planeerija;
- eesmärk on parandada elukeskkonna elamisväärsust;
- protsess on kontekstitundlik;
- protsessi osapooled on „osanikud“ kogu protsessis ja ka tulemuses;
- osaluse aluseks on avalik huvi, mis paikneb erahuvidest kõrgemal – võimusuhted jäetakse kõrvale, oluline on koostöö.

² Inglise keeles on kasutusel terminid *inclusionary discourse*, *communicative planning*, *participatory planning*, *collaborative planning*, *planning through debate*.

1.3 Osalusplaneerimise eeldatav kasu

Järgides osalusplaneerimise põhimõtteid on võimalik ennetada mitmeid ruumiliste ümberkorraldustega, sh kinnisvaraarendusega kaasnevat probleemi. Juba enne äriplaani ja detailplaneeringu koostamist on võimalik kohalikule kogukonnale arendusideed tutvustada ning leida kitsaskohad, millega mitteametamine võib teisel juhul kui mitte saatuslikuks, siis suuri lisakulusid toovaks osutuda. Lisaks paremate lahendusteni jõudmisele soodustab eri osapoolte kaasamine planeerimisse nende lahenduste elluviimist tulevikus. Nii väheneb kas või selle tõenäosus, et väljaehitatud keskkond ei hakka oodatud viisil toimima, sest selle järgi puudub tegelik nõudlus.

Osalusplaneerimise pühendunud läbiviimisel on tulemused tõenäoliselt järgmised (vt lisaks „Kasava planeerimise juhend“, 2012):

- ruumiline lahendus on parem – realistlikum, rohkem kooskõlas kohalike vajaduste ja võimalustega, läbimõeldum, mitmekülgsem;
- lahendus on kõigile rohkem „oma“. Kuigi arendatav ala ei pruugi juriidiliselt kohalikule elanikkonnale kuuluda, on kogukonna liikmed uue loodava keskkonnaga emotsionaalselt seotud ja seeläbi ka

tulevasteks ruumilisteks muutusteks ette valmistatud;

- kohaliku omavalitsuse, elanike ja arendajate vahel on kasvanud usaldus ning mõistmine. Linnadele, kus kulutatakse ressursse (aeg, raha, tööjõud jne) osalusdemokraatia protsesside käivitamiseks ja tööhoidmiseks, on omane tugevam sotsiaalne sidusus (eriti naabruskonniti), elanike suurem usaldus lühi- ja pikaajaliste strateegiatega vastu ja usk tulevikuvisiooni realiseerumisse;
- kohalik omavalitsus on saanud elanike näol tugeva, koostöös ja asjaajamises kogenud ning teotahtelise partneri;
- kohalik identiteet on tugevnenud;
- kohaliku omavalitsuse tegevust mõistetakse paremini ning see on legitiimsem, sest põhineb võimalikult rohkelt teabel.

Professionaalselt korraldatud ja sisulise osalusplaneerimise kaudu keskusalade arendamine on Saue võimalus parandada kogukonna sidusust, koostööd ja kohalikku identiteeti. Samuti on koosplaneeritud visioon tugevaks argumendiks investori veenmisel arenduse jätkusuutlikkuses..

1.4 Osalusplaneerimise idee kujunemine

Suurem pööre planeerimisteoorias toimus 1960. aastatel (Berke 2002). Selle ajani oli planeerimine spetsialistide (enamasti arhitektide) päruks, kus otsused langetati piiratud ringis. Esimene samm osaleva planeerimise idee kujunemisel oli sünoptiline planeerimine – planeeringute sisuks sai tuleviku ennustamine kvantitatiivsete uuringutega. Sellel ajal tekkis traditsioon planeeringuid avalikult konsulteerida. Sellest hoolimata tegeles planeerimine jätkuvalt ühiskondlike protsesside juhtimise, mitte tingimuste loomisega ühiskondlikuks muutuseks (Lippus 2012).

Järgmine suur samm pärast sünoptilist planeerimist oli transaktiivse planeerimise tekkimine 1970. aastate alguses. Selle asemel, et võtta kaasamist kui ühte osa „normaalsest“, mingile kujuteldavale avalikkusele mõeldud ülevaalt alla protsessist, sai kaasamisest keskne eesmärk. Esimest korda julgustati kodanikke võtma planeerimises aktiivne roll, samal ajal kui planeerija ülesandeks sai vahendada infot ja anda tagasisidet (Lane 2005).

Osalusplaneerimise sünniajaks loetakse Patsy Healey kuulsat artiklit „*Planning Through Debate: Communicative turn in Planning Theory*“ (1992), kus ta kirjeldas, et kuigi senistele traditsioonilistele otsustusviisidele alternatiivi pakkuvate lähenemiste puhul püüti kodanike häält tugevdada, siis seeläbi

jätkusid vanad mängud võimu ümber, mitte ei tekkinud kvalitatiivselt täiesti uus, üksteisega arvestav ning koosõppimist võimaldav keskkond. Alates 1990. aastatest on toimunud osalusplaneerimise kinnistumine arenenud riikide planeerimispraktikas, väljendudes peamiselt kommunikatsiooni muutumises ühesuunalisest – kus planeerija küsib rahvalt – kahe-suunaliseks ehk osapoolte vaheliseks. Tänapäevaks on osalusplaneerimise puhul tegemist domineeriva paradigmatiga arenenud riikide planeerimisteoorias ja aina levinumalt ka praktikas.

Lihtsustatult võib öelda, et ruumilised muutused on ühiskondlike muutuste füüsiline väljendus. Nii on osalusplaneerimine osa laiemast lääne ühiskonnas alates 1980. aastatest toimunud muutusest valitsemis- ja juhtimisviisides. Aina tähtsamaks on saanud demokraatlikud ideed avatusest, läbipaistvusest ning võrdsusest. Nii on (kohalik oma)valitsus jätkuvalt keskne protsess koordineeriv instants, kuid kaugeltki mitte ainuke otsustav jõud. Kaasaegne valitsemisviis (ingl *k governance*, mille kohta eesti keeles puudub senini ühene vaste) tähendab erinevate sektorite toimimist koostöövõrgustiku, mitte hierarhilise süsteemina. Otsused on seega erinevate ideede sünteesi tulemus (Keviani 2010).

Oskus planeerida võimalikult kaasavalt on seotud vastava arusaama omaksvõtmisega ehk osalusdemokraatia levikuga. See on ühtlasi ka osalusplaneerimise rakendamise valupunkt: lähenemine eeldab sotsiaalse kapitali olemasolu ning kogukonna soovi, oskusi ja harjumust kaasa rääkida. Vastavad pädevused tekivad aga vaid praktika kaudu. Seega on ühelt poolt

osalusplaneerimise rakendamiseks vajalikud teatavad eeldused ja teadmised, teisalt aga toodavad vastavad praktikad neid juurde.

Osalusplaneerimise nime all leidub küllaldaselt näiteid, kus reaalsuses tegeletakse kaasamisega vaid retooriliselt. Planeeringute praegune menetluskord ja -praktika Eestis on siinkohal paraku heaks näiteks, kuivõrd kaasamisel puudub tegelik väljund.

1.5 Ruumilise planeerimise kitsaskohad Eestis

Kuigi planeerimisseadust võib pidada Eesti üheks kõige kaasavamaks seaduseks, on selle põhimõtete reaalne rakendamine mitmel põhjusel raskendatud. Nimelt koostati esimene planeerimis- ja ehitusseadus (1995) Taani planeerimisseaduse eeskujul, kuid väärselt iseseisvunud Eesti olme ning edasine areng on olnud põhjamaisest heaoluriigist Taanist väga erinev, aluseks võetud protseduurid pole hakanud kavandatud viisil tööle (vt Raagmaa 2009).

Täna toimub avalikkuse kaasamine planeeringute menetlusse etapil, mil planeeringujoonis koos sisulise ideega on juba valmis ning kodanike ettepanekud saavad tulemust tegelikult vähe mõjutada. Kõrvalejätusest tekkiv protestimeelsus on kõigi osapoolte jaoks kurnav ning toob harva kaasa paremaid otsuseid.

Teine murekoht tänases Eesti planeerimispraktikas on asjaolu, et lõviosa planeeringute puhul on kohalik omavalitsus planeeringu koostamist arendajale delegerides loobunud võimalusest ruumilisi protsesse tegelikult suunata. Nii on kaasamistegevused arendaja jaoks tänases formaadis pigem lihtsalt aja- ja rahakulu ning omavalitsuse roll avaliku huvi esindajana jääb marginaalseks. Näiteks võib Tallinna puhul täna välja tuua mitmeid kurvastavaid juhtumeid, kus kaasamise puudulikkus planeerimise eel ning

kohaliku omavalitsuse poolne juhtrollist loobumine tekitasid arendusprotsessis tupikseisu (nt Kala-sadama planeering, Eesti Kunstiakadeemia uue hoone projekt, Tallinna hipodroomi detailplaneering).

Eelnevast järeldub, et osalusplaneerimise rakendamiseks tuleb kaasamisega tegeleda oluliselt varem kui detailplaneeringu koostamine ning tugevema peab omavalitsuse roll avaliku huvi eest seisjana.

Paljudele Eesti omavalitsustele, sh ka Saue linnale, kuulub minimaalne osa omavalitsuse territooriumist. Antud olukord piirab omavalitsuse suutlikkust ise linnas kinnisvara arendada, kuid seda enam on omavalitsuse roll oluline visionäärina: leida lahendusi küsimustele, kuidas soovitakse hallatava ruumi ja sealse elukeskkonna arengut suunata ning korraldada visioonide elluviimist läbi planeeringute jt tööde.

Kuivõrd ühesuunaline, ülevalt-alla suunatud juhtimine ja formaalne planeerimine on lääne kultuuri- ja majandusruumis vananenud lähenemine, saab just detailplaneeringu algatamise eelne visiooni loomine olla (ka tänast Eesti planeerimisseadust arvestades) etapp, kus on võimalik läbi viia reaalset, konkreetse kogukonna vajadustega arvestavat osalusplaneerimist.

1.6 Osalusplaneerimise õnnestumine

Osalusplaneerimise õnnestumine oleneb nii ühiskonnakorraldusest kui ka inimeste valmisolekust. Eesti protsesse jälgides võib siiani tunnetada mõjusid nõukogude ajast, mil piirati arvamuse avaldamist ning seisukohtade paljusust. Paljusid kodanikke ja (riigi)juhte iseloomustab umbusk teiste osapoolte suhtes ning oskamatus vahel ka soovimatus) teha ühiskondlikult oluliste küsimuste lahendamisel koostööd.

Uuringust “Kodanikualgatust toetavad väärtused ja käitumismustrid Eesti elanikkonnas 2011-2012” selgub, et vaid 1/4 Eesti elanikkonnast on kindla osalusdemokraatliku hoiakuga ja ligikaudu 2/3

eelistab esindusdemokraatiale pigem osalusdemokraatiat. Kodanikualgatuslik käitumine iseloomustab eelkõige haritud, majanduslikult kindlustatud, 20-49aastaseid ja eesti keelt emakeelena kõnelevaid inimesi, kel on üldine huvi ühiskonnas ja poliitikas toimuva vastu. Selgus ka, et Eesti elanike kodanikualgatuslik tegevus tuleneb pigem vajadusest kuuluda kogukonda kui soovist midagi oma elukeskkonnas muuta. Harjumaal on orienteeritus osalusdemokraatiale ja aktiivne osalemine Eesti keskmisel tasemel, üldiselt ollakse Eesti kodanikuühiskonna tänase olukorra suhtes kriitilised. Vaatamata osalusdemokraatia pooldamisele ja soovile rääkida ruumilises planeerimises

kaasa, on selleks vajalikud oskused ja kogemused vaid vähestel ning selliste inimeste hulk ei ole viimasel ajal kasvanud.

Tagasihoidlik osaluskultuur tuleneb ilmselt ka Eesti ühiskonnale iseloomulikest individualistlikest väärtushinnangutest – isiklik heaolu näib eestlaste jaoks tihti tähtsam olevat raskesti defineeritavast avalikust huvist. Samuti on Eesti ühiskonnas näha tugevat hoiakut eraomandi puutumatuses suhtes, mis vähendab huvi rääkida kaasa avalikku ruumi puudutavates küsimustes. Põhiseaduse paragrahv 32, mille järgi ei tohi eraomandit kasutada üldiste huvide vastaselt, on seni veel nõrgalt lahti mõtestatud.

Osalusplaneerimise kaudu visiooni luues tuleb mõista, et isiklik huvi (näiteks mitte-minu-tagaaia suhtumine) ja kasu on nii kohalike elanike kui ka ettevõtjate loomulik lähtepositsioon. Koordineeritud kaasamise eesmärk on suunata osalejaid isiklikku huvisse mitte kinni jääma, vaid vaatama sealt kaugemale. Osalusplaneerimise käigus on oluline üles leida erinevate osapoolte ühishuvid ja koosmõtlemisskohad, mis loovad lähtekoha ühiselt soovitud arengutele.

Koostöö õnnestumiseks on oluline järgida kogu protsessi vältel järgmisi põhimõtteid (vt lähemalt „Kasava planeerimise juhend“, 2012):

- usaldus,
- austus ja võrdne kohtlemine,
- jagatud vastutus,
- avatus ja läbipaistvus,
- mitmekesisus ja kõikehõlmavus.

Kuigi kaasamise tulemuslikkus sõltub mõlema poole pingutustest ja valmidusest mugavustsoonist välja astuda, on kohalik omavalitsus see, kellel avalikkuse esindajana lasub kohustus näidata oma käitumisega head eeskujut ja tommata kogukond parima tulemuse saavutamiseks käima.

Igas visiooniloomes protsessis, sh ka Saue keskusalal puhul, tuleb seejuures hoiduda kaasamise meetodite kasutamisel konkreetsete lahenduste välja-pakkumisest ning nende sobivusele kinnituse otsimisest. Tegemist peab olema loova protsessiga, kus erinevatel huvigruppidel on võimalik esitada nii erinevaid ideid kui ka välja tuua soovimatuid arengutsenaariume. Kogukonna ettepanekutel peab olema reaalne väljund. Erinevate, juba visualiseeritud lahenduste esitlemine on soovitatav meetod visiooniloomes lõpufaasis juhul, kui vaatlusalused lahendused on välja töötatud eelneva protsessi põhjal.

1.7 Saue keskusalale visiooni loomiseks sobivad eeskujud

Eelmises peatükis kirjeldatud muutus osaluskultuuris saab tulla vaid positiivsete pretsedentidega. Üks ühele eeskujusid Saue keskusalale visiooniloomisele paraku ei leidu, sest visioone luuakse enamasti suuremal skaalal, mõtestades kogu linna või regiooni üldisi arengusuundi. Keskusalal projektide puhul on pigem tegemist suurlinnade endiste tööstuspiirkondade taasloomisega, kus olemasolevaid hooned osaliselt ümber ehitades luuakse uued elamu- ja ärikvartalid. Kuivõrd Saue keskusalal hoonete puhul ei ole tegemist väärtusliku industriaalarhitektuuri, vaid ajutise loomuga

tootmishoonetega, on keskusalale visiooniloomise eeskujudeks pigem kogukondliku elu visiooni-projektid ning osalusplaneerimisel põhinev lähenemine üld- ja teemaplaneeringute koostamisel.

Euroopa ja USA praktikatest saab eeskujuks võtta meetodeid, mida on kasutatud visiooniloomise protsessi korraldamisel ja töögruppide koordineerimisel. Suurepärane näide kogukonna kaasamisest linnaplaneerimisse tuleb Vancouveri linnast Kanadas.

Vancouver: kogukonnaplaneerimine

Kanada idarannikul asuv linn on aasta-aastalt konsultatsioonifirma Mercer koostatava maailma linnade elukvaliteedi uuringus viie parima hulgas (vt www.mercer.com/qualityofliving). Vancouverit tuuakse tihti eeskujuks säästva ja jätkusuutliku arengu kavandamisel, kus kohalike elanike kaasamine mängib väga olulist rolli.

Kuigi Vancouveri ja Saue mastaabid erinevad, on siiski võimalik tõmmata paralleel Saue kavandatava keskusal visiooniloomise ja Vancouveri linnavalitsuse algatusega luua linnaosadele kogukonnapõhised arenguplaanid. Tegemist on keskmiselt 18-20kuuliste kaasamisprojektidega, mille kaudu saavutatakse piirkondlik areng ja mitmetasandiline kasv (st nii uued ehitised, infrastruktuur, ettevõtlus kui ka (sotsiaalsed) teenused), mis oleks kooskõlas kogukonna vajadustega. Kuigi Saue visiooniprojekt keskendub konkreetsele piiratud alale, on kaasamise eesmärk sama: koostada keskuse visioon, mis vastaks kohalike elanike vajadustele ning panustaks positiivselt asumis arengusse.

Osalusplaneerimise ajakava, toimunud ja planeeritavad üritused ning kogu ettevõtmisega seondud dokumentatsioon ning lisamaterjalid on kajastatud Vancouveri mugavalt navigeeritaval ja kaasaegsel kodulehel. Arenguplaanide koostamist alustati suurte informatiivsete plakatite panemisega linnatänavatele. Plakatil selgitati teemade kaupa (ettevõtlus, transport, eluase, kultuur jne) linna kehtestatud strateegilisi arengusuundi, esitati küsitluste käigus kogutud andmeid ning ideid. Seejärel paluti elanikel esitada oma arvamus kajastatud teemade kohta ankeedis, kus oli ka asumis kaart, et saaks siduda idee konkreetse paigaga.

Lisainfo: www.vancouver.ca/home-property-development/neighbourhood-planning-projects.aspx

London: Chelsea kasarmud

Endine Chelsea kasarmute 5 ha suurune arendus on hea näide osalusplaneerimisest eramaal. Pärast avalikkuse tugevat vastasseisu esialgsetele arendusplaanidele (sh prints Charlesi avalik ülesastumine kavandatava planeeringu vastu) käivitas ala omav investeerimisfirma põhjaliku, mitmeid erinevaid meetodeid integreeriva kaheaastase osalemisplaneerimise protsessi, mis tõi kokku erialaspetsialistid ja kohaliku kogukonna esindajad. Kohalike kaasamist alustati arendust tutvustavatest kirjadest. Sellele järgnesid *pop-up* konsultatsioonisessioonid tänaval ja ekskursioonid, kus kohalikud elanikud rääkisid, mis on nende arvates piirkonnas oluline. Avati kogukonna tööruum, kus korraldati eri huvirühmade ja elanike töögrupe, kus olid üleval näitused ideedest ja kavanditest. Kahe aasta vältel vaheldusid väiksemad töötoad suurte avalike üritustega, kus suuremõõtmelistel postritel tutvustati nii kohalike kui ka spetsialistide ettepanekuid ning küsiti elanike tagasisidet. Tööprotsessi kajastati jooksvalt uudiskirjades, mis esitasid kokkuvõtteid eelmistes töögruppides arutatud ideedest koos visuaalsete ja statistiliste materjalidega. Intensiivne koosplaneerimise projekt lõppes planeeringu ametliku heakskiitmisega kohaliku võimu poolt.

Lisainfo (sh põhjalik osalustegevuste ajakava): www.chelseabarracks.net

Leidub ka mitmeid ingliskeelseid juhendmaterjale kogukonna visiooniloomise protsessi kavandamiseks, mis ei keskendu vaid konkreetsetel ruumilistele arengutele, vaid regiooni tuleviku kavandamisele kogukondliku koostöö korras. Kaks sellist juhendit on loetavad allolevatel linkidel: „Building Our Future: A Guide to Community Visioning“ (2000) ja „Community Visioning and Strategic Planning Handbook“ (2000). Toodud materjale lugedes tuleb aga silmas pidada Ameerika

ja Eesti väikelinna mastaapide ja osaluskultuuri erinevust. Siiski on võimalik neist materjalidest leida ideelisi näpunäiteid protsessi korraldamisel.

Osalusplaneerimise näiteid Eestist

Linnalaborile teadaolevalt pole ükski omavalitsus varem sellisel viisil visiooniloomet mingile territooriumile korraldanud. Siiski saab tuua mõned ligilähedased näited visiooniloomest ja osalusplaneerimisest.

Tallinn: Uue Maaailma asumi visioon

Kodanikualgatuse korras koostatud visiooni eesmärk oli luua platvorm, millele tuginedes on võimalik paremini vahendada linnale kohalike elanike seisukohti, väärtuseid ja olulisemaid piirkondlikke huvisid ruumiliste ümberkorralduste planeerimisel. Töö eesmärk pole jõuda konkreetse plaanini, milline võiks asum tulevikus välja näha, vaid tekitada arutelu, millised võiksid olla tulevikuarengute lähteseisukohad.

Uue Maaailma asumi visiooni projektiga saab täpsemalt tutvuda aadressil www.uusmaailm.ee/node/6636.

Tartu: Supilinna teemaplaneering

Osalusplaneerimise ideest lähtuti ka Tartu Supilinna teemaplaneeringu koostamisel. Supilinna Selts viis koostöös planeerijate ühingu ja Tartu linnavalitsusega läbi kaasamisprotsessi, mille kaudu koostada Tartu ühele olulisemale miljöölale tasakaalustatud ja jätkusuutlik planeeringulahendus. Kaasamiskontseptsioon oli üles ehitatud järgmistele meetoditele: kümme intervjuud huvigruppide esindajatega; laialt levitatav valikvastustega küsimustik; teeõhtu-seminarid eakatele, puuetega inimestele ning teistele huvigruppidele ja huvilistele.

Lisainfo ja projekti käigus valminud kaasamise juhendmaterjal on aadressil www.supilinn.ee/selts/projektid/osalusplaneerimine.

II Empiiriline uuring: piirkonna arengutrendide ja kohalike hoiakute analüüs

Osalusplaneerimisprotsessi parema korraldamise võimaldamise nimel tegime analüüsi, mis tugines nii varasematele uuringutele, üldisemaid arengutrende kirjeldavatele dokumentidele kui ka kohalike huvigruppide esindajatega tehtud intervjuudele. Analüüs koondab endasse teavet Saue linna toimimise ning kohalike väärtuste ja hoiakute kohta – selline info on vajalik keskusala visiooniloomise kaasamiskava koostamisel ning hiljem osalusplaneerimisprotsessi läbiviimisel. Läbiviidud intervjuud olid ka esimene samm visiooniloomest sõna levitamisel.

Andmeallikatena kasutasime Saue linna, Saue valla ja Harjumaa arengudokumente ning Saue linna käsitlevaid aruanded ja uuringud. Lisaks kasutasime statistikaameti andmebaasi.

Intervjuude puhul oli tegemist valikuuringuga, mille käigus viisime läbi poolstruktureeritud

vestlused 11 Saue linna või valla elaniku, ettevõtja, keskusala maaomaniku ja linnavalitsuse esindajaga. Intervjuud salvestasime diktofoniga, transkribeerisime ning analüüsisime neid vastavalt intervjuude teemadele, eristades hoiakud keskusala arendamise idee ning osalusplaneerimise meetodi suhtes. Samuti püüdsime vestluste käigus välja selgitada kohalikud kommunikatsioonikanalid ning nende jälgitavuse.

Kuivõrd Saue puhul on tegemist väikese kogukonnaga, oli enamik intervjueritustest korraga mitmes rollis: nt elanik-ettevõtja-endine–linnaametnik või elanik-ettevõtja-keskusala-maaomanik või (valla)elanik-spetsialist (arhitekt/majandus-sotsioloog). Hoiakuliste seisukohtade illustreerimiseks toome empiirikaosas välja intervjuude tsitaate.

2.1 Saue linna paiknemine

Saue linn asub Eesti aktiivseimas, Tallinna funktsionaalses linnaregioonis, mille elanikud on igapäevaselt Tallinnaga tihedalt seotud. Saue linna ümbritseb täielikult Saue vald, lähimad keskused (alla 10 km) on Keila linn ning Saku ja Laagri alevikud. Aila, Valingu ja Vanamõisa külade, osaliselt Jõgisoo ja Alliku ning Saku vallas paikneva Kanama küla jaoks on Saue esmane tõmbekeskus (Harju maavalitsus 2010).

Asukoht kolme olulise transporditaristu ristumiskohas (*Via Baltica* ehk Tallinn–Pärnu maantee, Tallinna ringtee ehk Maardu–Paldiski maantee ja Tallinna läänesuunalise Paldiski–Riisipere raudtee) on strateegiliselt väga hea, sest tagatud on hea ühendus Tallinna ja ülejäänud Eestiga.

Saue linn hakkas kujunema üsna hiljuti, alates 1950. aastatest, mil Saue mõisa rajati masina- ja traktorijaam (hiljem “Eesti Põllumajandustehnika” Harju rajoonikoondis). Seoses jaama rajamisega hakati ümbruskonda tööliste elamuid ehitama: algselt ehitati aedlinnale omased eramud ja hiljem korterelamud (Saue 2012).

Tallinnast eraldus Saue 1993. aastal, saades linnaõigused. Edasine ruumiline areng on toimunud peamiselt linna lääne- ja lõunaservades,

vähesel määral on linna ka tihendatud (Ahas ja Silm 2006). Perioodil 1991–2005 ehitati Saue linnas 156 uut eluhoonet, milles on kokku 167 eluaset. Viimastel aastatel on elamuehituse raskuskese liikunud linna lõunaservale (Saue ÜP 2010).

Tänane Saue on kompaktne, 4,5 km² suurune tiheasustatud väikelinn. Linnaruumi võib üldjoontes jagada neljaks: aedlinlik väikeelamuala, tiheasustatud kortermajade ala, tootmis- ja ettevõtluspiirkond ning roheala. Rohevõrgustiku kohalikud tuumalad on Saue tammik ja Saue mõisa park. Kompaktne ja väljaarendatud linnakeskus puudub.

Linna arengukavas (edaspidi Saue AK 2012) esitatud visiooni järgi on Saue 2022. aastal looduslähedane ja elujõuline linn, kus on hea elada. Et säilitada olemasolevat kvaliteetset ja tervislikku elukeskkonda, ei planeerita suuri kinnisvaraarendusi ning uute tootmispiirkondade loomise asemel eelistatakse olemasolevate alade tihendamist ja funktsioonide efektiivsemat kasutamist. Rõhutatakse teeninduse arendamise vajadust ja seda eelkõige linna keskusalal.

Linna ruumilise arengu ehk maakasutuse põhimõtted on kirjas 2010. aastal kehtestatud Saue linna üldplaneeringus (edaspidi Saue ÜP 2010).

Üldplaneering toob välja olemasolevad ja perspektiivsed ühiskondlike ja üldkasutatavate hoonete, haljas- ja virgestusmaa juhtotstarbega alad ning perspektiivse keskusala. Samas ei tooda linna arengukavas välja, millised on linna avaliku ruumi,

sh ühiskondlike ja üldkasutatavate hoonete, haljas- ja virgestusala arendamise eesmärgid ja prioriteedid. Samuti ei sõnastata arengukavas seisukohti, kuidas tõsta avaliku ruumi aktiivsema kasutamise kaudu linnaelanike elukvaliteeti.

2.2 Rahvastik

2011. aasta rahva ja eluruumide loenduse (edaspidi REL) andmetel elas Saue 5514 inimest. Rahvastikuregistri andmetel elas seisuga 1. jaanuar 2012 linnas 5962 inimest ehk 8% rohkem kui tegelikult. Teisisõnu on rahvastikuregister linna rahvaarvu üle hinnanud. Sellest hoolimata on Saue üks kahest Eesti linnast (lisaks Maardule), mille elanike arv on perioodil 1989-2012 kasvanud (Tammaru 2001; REL 2011). Aastatel 2000-2012 kasvas elanike arv ligi 11%.

Lähtudes 2011. aasta rahva ja eluruumide loenduse andmetest ning Harju maakonna teemaplaneeringust „Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2009 – 2015“, on Saue tõmbekeskus umbes 1600 inimesele. Seejuures on linna ümbritsevates küldes elanike arv kasvanud viimase 12 aastaga umbes 75%.

Laste ja noorte ehk alla 18aastaste osakaal on Saue suhteliselt suur (23%), püsisdes stabiilne alates 2000. aastast. Märkimisväärne on ka, et kui 12 aastat tagasi oli kuni 6aastaste laste osakaal 6% elanikkonnast, siis tänaseks on nende arv peaaegu kahekordistunud (10%). Koolialiste ehk 6-18aastaste noorte osakaal (13%) on viimase 12 aastaga langenud 14% (REL 2000; REL 2011). Valdav osa linna elanikest on tööeas (62%), mis jääb veidike alla Eesti keskmisele tasemele (64%). Eakate (65aastased ja vanemad) osakaal on 15% kogu elanikkonnast, mis on samuti alla Eesti keskmise (18%). Viimase 12 aastaga on Saue linnas tööealiste ja eakate osakaalud vaid mõnevõrra muutunud: 2000. aasta andmetel olid need vastavalt 65% ja 13% (REL 2000). Linna ümbritsevates küldes elab veelgi noorem elanikkond kui Saue: kuni 18aastaseid on keskmiselt 29% ja kuni 6aastaseid on koguni 15% kõigist elanikest (REL 2011).

2.3 Kultuur ja vaba aeg

Saue linn pakub oma elanikele mitmekesiseid kultuuri- ja sportimisvõimalusi. Linna arengukavas on seatud olulisele kohale kvaliteetse huvihariduse, mitmekülge huvi- ja kultuuritegevuse, aktiivse noorsootöö ning noorte omaalgatuslike tegevuste toetamine. Linna toetab kodanikuühendusi vaba aja veetmise, kultuurialaste ja huvihariduse võimaluste mitmekesistamisel (Saue AK 2012).

Rahvastikuprognosis

2011. aasta rahva ja eluruumide loendus näitas, et rahvastikuregister hindab Saue linna elanike arvu tegelikust 8% suuremaks. Seda viga tuleb arvesse võtta linna rahvastikuprognosiside puhul, mis põhinevad rahvastikuregistri andmetel (nt Geomedia 2006 ja Cumulus Consulting 2011).

2006. aastal koostatud rahvastikuprognosis aastaks 2020 ennustab baasstsenaariumi korral linna rahvaarvu püsivast stabiilsena – olemasolev rahvastik on jätkusuutlik ka tulevikus (Geomedia 2006). Optimistlikuma rändestsenaariumi korral kasvab Saue linna rahvaarv 25%. Seejuures ennustatakse küll sissetrände vähenemist, kuid see ei põhjusta rahvaarvu kasvu aeglustumist. Täpsemalt prognoositakse Saue linnas kuni 6aastaste laste arvu kiiret, kuid ajas aeglustuvat kasvu. Koolialiste laste arv püsib vaatamata sisseträndele esialgu stabiilne, kuid hakkab prognoosisperioodil suurenema. Saue linna rahvastiku vananemine ei tõsta pensionialiste osakaalu. Kokkuvõttes ei prognoosita olulisi muutusi vanusrühmade vahelistes proportsioonides.

Hiljutise, 2011. aastal koostatud Saue linna rahvastikuprognosisi kohaselt kasvab Saue rahvastik aastaks 2020 kõige tõenäolisema stsenaariumi korral 5%, optimistliku stsenaariumi korral 11% ning pessimistliku stsenaariumi järgi kahaneb 5% (Cumulus Consulting 2011). Prognoosi tõenäolise stsenaariumi järgi suureneb noorte osakaal rahvastikust 26%ni. **Samuti prognoositakse Saue valla rahvaarvu kasvu ja eriti noorte osakaalu suurenemist (Cumulus Consulting 2011), mida tuleb silmas pidada Saue linna arendamisel.**

Kultuuritegevuse aktiivsemateks edendajateks on järgmised seltsid ja ühingud:

- MTÜ Saue Folk,
- MTÜ Saue Linna Invaühing
- Saue Linna Lastekaitseühing
- Saue Naisselts
- MTÜ SHS "Vitalis"
- MTÜ Noorteühendus ELO

- Seltsing "Tammetõru"
- Saue Kodu-uurimise Seltsing
- Saue Vabakirik

Saue linnas toimuvad erinevad traditsioonilised üritused, nende seas järgmised:

- rahvusvaheline jazz-improvisatsioonifestival Visioon
- kontserdisari Saue Sügis
- spordiürituste sari „Saelane liikuma“
- folklooripidu Saue Sõlg
- käsitöölaad Saue Savipäev
- laulukonkurss Saue Laululaps
- noorteüritus Saue Noortepäev
- üldlaulupeo aastatel Harjumaa puhk pillipäev

Ürituste läbiviimiseks on olemas ühine jaanituleplats. Kultuuritegevuse edendamiseks on Saue linn seadnud eesmärgiks luua Saue Loomeskeskus ja avada muuseum (Saue AK 2012).

Saue linna kodulehe järgi tegutseb linnas ligi 20 erinevat spordiklubi, kuid sportimisvõimalused on koondatud peamiselt kahte piirkonda: Saue gümnaasiumi spordikompleks (võimla, ujula ja staadion) ning arendamisjärgus Sarapiku vabaaja-, spordi- ja õppekompleks koos valgustatud jooksu-, suusa- ja rattaradadega. Arengukavas on välja toodud vajadus rajada Saue linna sisespordihall, täismöödu jalgpallväljak ja tenniseväljakud.

Sael korraldatakse aktiivselt erinevaid kultuuriüritusi, kuid nii intervjueritud elanike kui ka linnavalitsuse ja linna allüksuse esindaja hinnangul on neist osavõtt tagasihoidlik. Sellest hoolimata toimub väga aktiivne ürituste planeerimine. Näiteks 2013. aastaks ehk Saue linna 20. juubeliaastaks on planeeritud ligi 80 kultuuri-

spordi- ja pereüritust, mille vastutavateks korraldajateks on eelkõige Saue linna suuremad allüksused (huvikeskus, gümnaasium, noortekeskus, päevakeskus), kuid ka sellised kohalikud mittetulundusühingud nagu võrkpalliklubi ja kodu-uurimise seltsing.

Intervjueritud selgitavad, et suurematel kultuuri- ja noorteüritustel käib kuni 300 inimest, spordipäevadel 100-150 inimest. Kontsertidel ja teatritendustel käib olenevalt üritusest 60-120 inimest.

Uurides elanikelt madala osalusaktiivsuse kohta selgus, et nii mõnigi käib avalikel üritustel nagu jaanituli või käsitöölaad hoopis Saue linna külje all, administratiivselt Saue valda kuuluvas Vanamõisa külas, kus tegutseb aktiivne külaselts. MTÜ Vanamõisa Küla on taotlenud Euroopa Liidu struktuurfondidest toetust ja rajanud küla serva hooldatud ja möbleeritud vabaõhuala, mida suurürituste korraldamiseks aktiivselt kasutatakse. Vanamõisa küla üritusi kiidetakse nii sinna kutsutud esinejate (nt jaanipäeval esines Metsatöll) kui ka ladusa korralduse eest.

Vanamõisa küla üritused on nii hästi planeeritud, küllavanem on perfektselt selle asja paika pannud, ta tõmbab kõik Saue inimesed sinna üritustele: jaanitulele näiteks ja ka sealsetele kontsertidele [...]. Plakatid pannakse üles ja kõik teavad. Ja see, mis üritused Sael toimuvad, see meieni ei jõua. (ettevõtja, elanik)

Intervjueritud vastustest võib oletada, et Sael toimuvate suuremate ürituste tagasihoidliku külastusaktiivsuse põhjus on vähene reklaam ning ürituste suur hulk, mille vahel osalejad hajuvad.

2.4 Haridus ja noorsootöö

Alusharidus

Saue linnas on üks lasteaed, Midrimaa, kus tegutseb 16 aiarühma. Lastearv on lasteaias viimaste aastate jooksul pidevalt kasvanud ja vajadus lasteaiakohtade järele on linnas isegi suurem kui olemasolev lasteaed võimaldab. Kuna Sael eralasteaedu pole, toetab linn lastehoidu teiste omavalitsuste lasteaedades (Saue AK 2012). Saue linna arengukava kohaselt leevendatakse lasteaiakohtade puudust lähiaastatel eralastehoiu teenuse väljaarendamisega ja uue lasteaija rajamisega (munitsipaal- või erakapitalil või koostöös).

Üldharidus

Saue linnas tegutseb üks üldhariduskool, Saue Gümnaasium, kus on 33 klassikomplekti ja õpib kokku 788 õpilast (Saue AK 2012). Gümnaasiumiastmes on võimalik valida kolme

õppesuuna vahel: humanitaar-sotsiaalsained, reaalloodusained ning inglise keel ja matemaatika. Alklassides pannakse rõhku kunstilisele tegevusele. Rahvastikuprognosi põhjal ennustatakse Saue Gümnaasiumi õpilaste arvuks õppeaastal 2017/2018 kuni 1000 õpilast (Saue AK 2012). Ruumipuuduse vältimiseks kavandab Saue linn gümnaasiumi juurdeehitust.

Huviharidus

Saue linnas pakutakse lastele ja noortele mitmekesisest huviharidust, valdavalt Saue Gümnaasiumi ruumides. Arengukava järgi on Saue linna strateegiline eesmärk luua mitmekesine huvihariduse võrgustik, mis võimaldab igas eas linnaelanikel leida endale meelepärane enesetäiendamise võimalus. Linna huvihariduse edendamisel on võetud eesmärgiks teha tihedat koostööd kodanikeühendustega.

Saue Muusikakool on muusikalist huviharidust andev asutus, mis korraldab erinevaid muusikaüritusi ja kontserte. Linn on võtnud eesmärgiks muusikakooli töö- ja õppetingimuste parandamise, eelkõige gümnaasiumi laiendamise abil (Saue AK 2012).

Saue Huvikeskus, mis tegutseb Saue Gümnaasiumi ruumides, pakub noortele ja täiskasvanutele sisukaid vaba aja veetmise võimalusi nii kultuuri, spordi kui ka meelelahutuse vallas ning korraldab kultuuri- ja spordiüritusi. Lisaks koordineerib huvikeskus linna klubide, seltside ning ühingute tegevust (nt Kunstistuudio, showgrupp Vikerkaar). Ka huvikeskuse ruumiprobleeme plaanitakse leevendada gümnaasiumi laiendamise abil. Arengukavas on ruumiprobleemide lahendusena toodud välja ka kiirete ja paindlike lahenduste kasutamine.

Noorsootöö

Uutes ruumides tegutseb linnas Saue Noortekeskus, mis pakub lastele ja noortele

erinevaid vaba aja veetmise võimalusi: korraldatakse huvialaringe ja üritusi (sh Saue noortepäev, töömalev, linnalaager ja kunstilaager) (Saue AK 2012).

Noorsootöö on Saue linnas aktiivne, koostööd tehakse MTÜ Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendusega ja piirkondlikku noorsootööd edendatakse Piirkondliku Noorsootöö Memorandumil alusel. Noortekeskus korraldab mitmeid traditsioonilisi üritusi; noorte algatusel on ellu viidud mitmeid projekte (nt *skate*-pargi rajamine) või kavandatakse neid (nt seikluspargi rajamine).

Saue linn soovib eduka noorsootöö kaudu luua kõik tingimused noorte aktiivseks, sisukaks ja arendavaks vaba aja veetmiseks. Selle saavutamiseks näeb linn ette noorsootöö igakülgset toetamist, koostöö edendamist kohaliku erasektoriga ja Saue noortekeskuse kujunemist nii piirkondlikuks noorsootöökeskuseks kui ka kogukonna- ja mitteametliku õppe keskuseks.

2.5 Sotsiaal- ja tervishoiuteenused

Lääne-Harjumaa omavalitsuste võrdluses on Saue linnas pakutavate sotsiaal- ja tervishoiuteenuste tase keskmine (Cumulus Consulting 2012). Sotsiaalhoolekande teenust pakub Saue linnavalitsuse sotsiaal- ja tervishoiuosakond ning Saue Päevakeskus (Saue AK 2012). Lisaks arendab linn koostöös teiste omavalitsustega Lääne-Harjumaa Puuetega Inimeste Keskuse teenuseid. Esmatasandi tervishoiuteenuseid osutab Saue Perearstikeskus, erateenust pakuvad Saue Hambaravi OÜ, Mõisa Hambaravi OÜ ja Saue Linna Invaühing. Viimane

seisab puuetega inimeste igapäevaeluks vajalike teenuste kättesaadavuse parandamise eest.

Arengukavas on seatud eesmärgid sotsiaal- ja tervishoiuteenuste parandamiseks:

- uute ruumide leidmine Saue Päevakeskusele;
- leida lahendus tervishoiuteenustega seotud ruumipuudusele;
- eakate hooldekodu rajamine erakapitali abil.

2.6 Ettevõtlus ja tööhõive

Statistikaameti andmetel oli Saue linnas 2011. aasta seisuga registreeritud 528 ettevõtet, millest üle 90% on mikroettevõtted (alla 10 töötajaga). Ülejäänud on väikese ja keskmise suurusega ettevõtted. Vaid AS Paulig Balti on üle 250 töötajaga suurettevõtte. 2010. aastal oli Saue linna ettevõtlusaktiivsus elaniku kohta kõrgem nii Harjumaa kui ka Eesti keskmisest tasemest (Cumulus Consulting 2012).

Arvukad ettevõtted tegelevad metallitööstusega, lisandunud on õmblemise, plastmassi töötlemise ja elektroonika valdkonnad ning erinevad teenused, sh kaubandus ja toitlustus (Saue AK 2012). Käibe ja töötajate arvu poolest on Saue linna suurimad ettevõtted Paulig Balti, Fors MV, Toode ja Sami (Cumulus Consulting 2012). Lisaks asuvad Saue Tehnopargis ehitus- ja kaevandusmasinatega

tegeleva Wihuri tootmis- ja laohooned ning ravimitega tegeleva Oriola logistikakeskus. Uusaru tänava ääres paiknevad Zoovetvaru ja Hesburger Logistic laohooned. Endise automajandi territooriumil tegutseb OÜ Harmet moodulmajade ja soojakute tehas.

Ettevõtluse kitsaskohtadena tuuakse linna arengukavas välja ebapiisav koostöö linna ja kohalike ettevõtjate vahel ning viimaste huvipuudus linna korraldatavatel üritustel ja ettevõtmistes osaleda (Saue AK 2012). Lisaks eelistab suur osa linnaelanikke kohalikele teenustele pealinnas pakutavaid teenuseid. Samuti tuuakse kitsaskohana välja vabade tootmispindade vähesus (Cumulus Consulting 2012).

Ettevõtluse arendamise peamiseks võimaluseks peetakse linnakeskuse väljaarendamist, mis soodustaks teenindussektori arengut, kasvataks sidusteenuste valikuvõimalusi ja tõstaks linna atraktiivsust. Lisaks võimaldaks keskusala väljaarendamine olemasolevate tootmisalade kasutuse optimeerimist (Saue AK 2012).

Demograafiline töötururakenduse indeks näitab 5-14aastaste vanuserühma suhet 55-64aastaste vanuserühma, kirjeldades tööturule saabujate osatähtsust võrreldes tööturult lahkujatega (Saue AK 2012). 2003. aastal oli Eestis tervikuna noori inimesi tööturule rohkem suundumas kui vanemaid

sealt lahkumas (Saue linna indeks on 1,12). Saue linna iseloomustab selline olukord tänaseni – 2012. aastal oli vastav näitaja Saue linnas 1,07, mis on oluliselt kõrgem kui Eesti keskmine (0,77 aastal 2011). Sama trend ilmselt jätkub, kuna prognoosikohaselt kasvab laste arv ka edaspidi.

Tööhõive on Saue linnas suuresti tänu Tallinna lähedusele väga kõrge. 2012. aasta 11 kuu keskmisena oli ametlikult töötuid vaid 2,9% linna tööealisest elanikkonnast, samal ajal kui Eesti ja Harjumaa keskmine töötuse tase olid oluliselt kõrgemad (vastavalt 5,2% ja 4,4%) (Töötukassa 2012).

2.7 Haldussuutlikkus ja arendustegevus

2010. aasta tulude analüüsi järgi oli Saue linna tulu ühe elaniku kohta ligi 10 400 eurot, mis oli kõrgem nii Harjumaa (ligi 10 100 eurot) kui ka Eesti keskmisest (7500 eurot) näitajast (Rahandusministeerium 2012). Üldjoontes iseloomustab Saue linna hea finantsvõimekus, kuigi viimastel aastatel on võimekuse tase langenud. Saue linna omafinantseerimisvõimekus on olnud aastate jooksul suhteliselt kõrge, samas on ka see viimastel aastatel oluliselt langenud, jõudes 2010. aastal peaaegu 2004. aasta tasemele. Lääne-Harjumaa omavalitsuste haldusvõimekuse tõstmise ja ühisteenuste arendamise projekti raames teostatud valdkondlikust hetkeolukorra analüüsist selgus, et Saue linnas on kohaliku omavalitsuse spetsialiseerumise, üldise ettevõtlusaktiivsuse ja tulukuse tase kõrge. Kokkuvõttes on Saue linn kiiresti arenev, võimekas ja mitmekesiste avalike teenustega kohalik omavalitsus (Cumulus Consulting 2012).

Kohaliku omavalitsuse üksuste võimekuse hindamiseks väljatöötatud indeks, mis näitab omavalitsuse võimete summat (potentsiaali) midagi ära

teha, kinnitab samuti Saue linna võimekust (Geomedia 2012). Perioodi 2008-2011 keskmisena oli Saue linna koht pingereas viies, vaid 2011. aasta põhjal neljas. Vaadates perioodi 2008-2011 keskmise võimekuse erinevaid tahke, hõivas Saue linn kohaliku majanduse komponendi arvestuses kuuenda koha (ja Saue vald seitsmenda koha). Elanikkonna heaolu komponendis oli Saue linn aga pärast Kiili ja Viimsi valda koguni kolmandal kohal.

Aastani 2016 on Saue linna suuremateks investeerimisvajadusteks hariduse valdkonnas gümnaasiumi juurdeehituse rajamine ja lasteaia vana hoone renoveerimine. Tehnilise taristu valdkonnas on eesmärgiks võetud Tule, Tule põik ja Nurmesalu tänavate rekonstrueerimine, ühisveevärgi ja kanalisatsiooni rekonstrueerimine ning jäätmete vastuvõtupunkti ja sadeveesüsteemi rajamine (Harju maavalitsus 2012). Prioriteetidest on juba teostatud Saue-Laagri kergliiklustee.

2.8 Saue identiteet, inimeste liikumine ja side Tallinnaga

Saue linn on osa Tallinna funktsionaalsest linnaregioonist ja seega on Saue linnaelanike peamine tõmbekeskus Tallinna linn (Marksoo 1983; Tammaru 2001; Ahas jt 2010). Tallinnas käiakse igapäevaselt nii tööl kui ka haridust omandamas. Samas käivad tallinlased ka Saue linnas tööl.

Saue linna ja Tallinna vahelist inimeste liikumist soosib nii kahe linna geograafiline lähedus (20 km) kui ka linnadevaheline väga hea raudtee- ja maanteeühendus. Arvestades Elektriraudtee uute rongide käikulaskmist 2013. aastal, tõstab see senist reisijateveo kvaliteeti ja ühenduse mugavust Tallinnaga ning eeldatavasti ka reisijate arvu (Elektriraudtee 2012).

Ühelt poolt pärsib tugev seos Tallinnaga Saue linna identiteedi kujunemist. Seejuures näeb Saue linn võimaliku ohuna linna muutumist Tallinna magalaks (Saue AK 2012). Teisalt võimaldab Tallinna lähedus tõsta Saue linna atraktiivsust võimaliku elu- ja ettevõtluskeskkonnana.

Igapäevane pendelränne

Juba 1983. aastal oli Saue linnast Tallinna tööle käijaid üle 1000 inimese (Marksoo 1983). 2000. aasta rahvaloenduse alusel selgus, et Harjumaal on lisaks Tallinnale olulisteks tõmbekeskusteks ka Keila, Kehra, Kose, Loksa, Paldiski ja Saue. Saue ja Paldiski jäävad aga oma lähialadele nõrgemateks tõmbekeskusteks kui Tallinn ja Keila (Tammaru

2001). Uuringust “Eesti linnade mõjualad ja pendelränne” (Tammaru 2001) tuleb välja, et 2000. aastal töötas Saue linna elanikest oma kodulinnas 37% töötajatest, 46% käis tööl Tallinnas, 5% mujal Tallinna linnaregioonis ja 2% mujal Eestis, 9% töötajatel oli liikuv töökoht ning 2% töötas välismaal. Samas selgub, et Tallinnast käis Saue linna tööle 500-1000 inimest.

2006. aastal tehtud Tallinna tagamaa uusasumite uuring näitas, et perioodil 1991-2005 ehitatud eluhoonetes elavatest sauelastest käis ligikaudu 64% tööl Tallinnas ja Saue linnas vaid 22%. Vastavate leibkondade lastest vaid 58% õppis Saue ja koguni 37% käis koolis Tallinnas (Ahas ja Silm 2006). **Seega võib oletada, et uute elamualade elanikud on rohkem seotud Tallinnaga kui linna vanemates elamutes elavad sauelased ning seetõttu võib nende identiteet Saue linnakodanikuna olla nõrgem ja erineda võib ka nende suhtumine Saue linna.**

2010. aastal tehtud regionaalse pendelränneuuringu järgi on Saue linna elanikud varasemast veelgi tihedamalt Tallinnaga seotud (Ahas jt 2010). Uuringust tuleb 2008.-2009. aasta andmete põhjal välja, et Saue linnas on ligi 1000 elukoha ankurpunkti rohkem kui tööaja ankurpunkte, mis viitab sellele, et linnast väljuv igapäevane töö- ja haridusala pendelränne on suurem kui linna sissetulev. Hinnanguliselt käib Saue linnast Tallinna tööle ja õppimas kokku ligi 3000 Saue linna

elanikku. Kuna õppeaastal 2011/2012 käis Saue linnast Tallinna koolides 117 õpilast (Saue AK 2012), võib eeldada, et valdav osa igapäevasest pendelrändest on tööala.

Regionaalne pendelränneuuring (Ahas jt 2010) hindas esmakordselt ka eestlaste peamisi vaba aja tegevustega seotud liikumisi kohalike omavalitsuste vahel. Uuringu alusel on umbes 4500 Saue linna elanikul olulised vaba aja tegevuskohad väljaspool Saue. Suure tõenäosusega asuvad Saue linna elanike vaba aja veetmise kohad peamiselt Tallinnas, aga teatud määral ka Saue vallas ja Keila linnas.

Saue linna lühikese ajaloo tõttu ei ole linnal kultuurilist tausta, mis aitaks inimestel ennast linnaga suhestada ja kohalikku identiteeti tunnetada. Kohaliku identiteedi kujunemisele ja kogukonnatunde loomisele on mõjunud pärssivalt ka enam kui kolmekümneaastane kuuluvus Tallinna linna alla (1960-1993). Saue arengukavas tuuakse välja, et elanikel on nõrk kogukonnatunne, nende seos Saue linnaga ei ole tugev ja sellest tuleneb ka inimeste vähene osavõtt linna poolt korraldatavatest üritustest.

Osalusplaneerimisel põhinev Saue keskusala visiooniloomine on kahtlemata üks viis, mis aitab kohalikes elanikes kogukonnatunnet kasvatada ja linna identiteeti tugevdada.

2.9 Saue linna ja valla võimalik ühinemine

Saue valla elanike arv on viimase 10 aastaga kiiresti kasvanud ja trend jätkub. Sellest tulenevalt on vallal raskusi alus- ja üldhariduse nõudluse rahuldamisega (Saue valla AK 2010). Sotsiaal- ja tervishoiuteenuste ning kultuuri- ja sportimisvõimaluste pakkumise tase on Saue vallal Lääne-Harjumaa omavalitsuste võrdluses keskmine (Cumulus Consulting 2012). Sarnaselt Saue linnaga on vald kõrge omavalitsuse spetsialiseerumise, tulukuse ja ettevõtlusaktiivsuse tasemega.

Saue ümbruse kandi külad Aila, Valingu ja Vanamõisa on tervikuna seotud Saue linnaga, osaliselt on seda ka Jõgisoo ja Alliku külad (Harju maavalitsus 2010). Kuna Saue linna ümbruses puudub suurem osa avalikke teenuseid, tarbitakse neid Saue linnas. Kandi puudulike teenustena võib välja tuua ülekoormatud alushariduse, nii alghariduse, spordisaali kui ka raamatukogu puudumise ning ühistranspordi ebapiisavuse (Harju maavalitsus 2010).

Planeerimise ja ruumilise arengu valdkonnas on toimunud ja toimub ka edaspidi aktiivne koostöö Saue linna ja valla vahel: Saue linna ümbruse külad on liidetud Saue linna ühisveevärgi- ja

kanalisatsioonivõrguga, Saue vald on kaasfinantseerinud linna lasteaia ehitust ja linn on eraldanud lasteaiakohti vallale, valla ja linna vahel on sõlmitud koostööleping valla õpilaste osalemiseks linna huvikoolides (Saue AK 2012; Saue valla AK 2010). Samuti on tehtud koostööd linna ümbrusesse kavandatud uute elamu- ja tootmisalade detailplaneeringute korral, kergliiklusteede võrgustiku rajamisel ja jäätmemajanduse korraldamisel.

Lähtudes Saue valla arengukavast on valla mitmed järgmised tegevused kavandatud koostöös Saue linnaga:

- Vanamõisa vabaõhuürituste toimumiskoha arendamine, sealsete ürituste korraldamine koostöös Saue linnaga (partner MTÜ Vanamõisa küla);
- koostöö Saue linnaga erivajaduste ja eakate vaba aja sisustamisel;
- Laagri-Padula-Saue-Keila kergliiklustee arendamine koostöös Saue linnaga;
- kergliiklustee rajamine Saue linnast Jõgisoo seltsimajani;
- Välja raudteepeatuse ehitamine (partnerid AS Eesti Raudtee, AS Elektriraudtee, Saue linn);

- uue koolimaja ehitamine 10-15 aasta pärast, võimalik koostöö Saue linnaga;
- ühistranspordi kättesaadavuse parandamine Ääsmäega, võimalik koostöö Saue linnaga (nt olemasoleva liini pikendamine Ääsmäeni, hetkel ühendus linnaga puudub, v.a koolibuss).

Ühtne haldusreformi kava Eestis puudub. Saue Vallavalitsus tegi 2012. aastal ühinemiskiirkonna omavalitsustele (Harku ja Saku vallad, Saue linn) ettepaneku alustada ühinemisläbirääkimisi, kuid osapooled keeldusid. Samas väljendasid kõik osapooled vajadust tihedama koostöö järele, mis võiks viia võimalike ühinemisläbirääkimisteni tulevikus, ennustatavalt 2017. aastal (Saue valla AK 2012). Saue valla haldusreformi alternatiividest tuuakse valla arengukavas kõige tõenäolisema võimalusena välja ühinemine Saue linnaga, teise variandina nelja omavalitsuse ühinemine ja välja pakutakse ka Saue valla tükeldamine ja liitmine naaberomavalitsustega. Saue linna arengukavas ei ole omavalitsuse võimalikku ühinemist naaberomavalitsustega käsitletud. Küll aga on Saue valla ja linna ühinemist kajastatud meedias. Konkreetsete läbirääkimisteni pole tänaseni siiski jõutud.

2.10 Keskusala kirjeldus

Saue linna arengukavas tuuakse välja, et linnal puudub toimiv linnakeskus. Väljaarendatud linnakeskuse puudumine tuleneb vähemalt osaliselt linna lühikesest ajaloost. Saue linna üldplaneeringu üks lähtesiseukoht on Saue kui areneva väikelinna funktsioonide täpsustamine, eelkõige äri- ja ühiskondliku keskuse ala kavandamine ning sealsete ehitus- ja arendustingimuste seadmine.

Arengukava ja üldplaneering näevad linnakeskuse võimaliku asukohana ette Pärnasalu, Tule ja Koondise tänavate ning Pärnasalu põigu vahelise ala koos naabruses oleva rohealaga (joonis 1). Kirjeldatud ala ühendaks ühelt poolt väikeelamuala, teiselt poolt korterelamuala ja kolmandaks linna tootmis- ja ettevõtluspiirkonna ning neljandaks oleks see jalutuskäigu kaugusel Saue linna raudteejaamast.

Arengukavas iseloomustatakse võimalikku keskustala kui segafunktsiooniga ala, mille parimaks

Saue valla arengukavas on piirkondliku koostöö ja haldusreformi edendamiseks seatud järgmised lähiaastate eesmärgid:

- koostöö naaberomavalitsustega lasteaia-kohtade, koolikohtade, huvialategevuse, eakate päevakeskuse ja teiste avalike teenuste tagamiseks;
- koostöö Tallinna linnaregiooni kohalike omavalitsuse üksustega piirkondlike ülesannete ja avalike teenuste (kergliiklusteede võrgustik, puhkealad, ühistransport, jäätmemajandus, ruumiline planeerimine) tagamisel;
- läbirääkimised Saue linnaga, Harku ja Saku vallaga, et selgitada välja koostöövõimalused lasteaia- ja koolikohtade tagamisel, ühisürituste korraldamisel ning muud poolte võimalikud ühishuvid. Koostöö eesmärk on saavutada valmisolek ühinemisläbirääkimiste alustamiseks.

Seda, kuidas Saue linna ja valla ühinemine mõjutab keskuse arendamist, on täna veel vara hinnata.

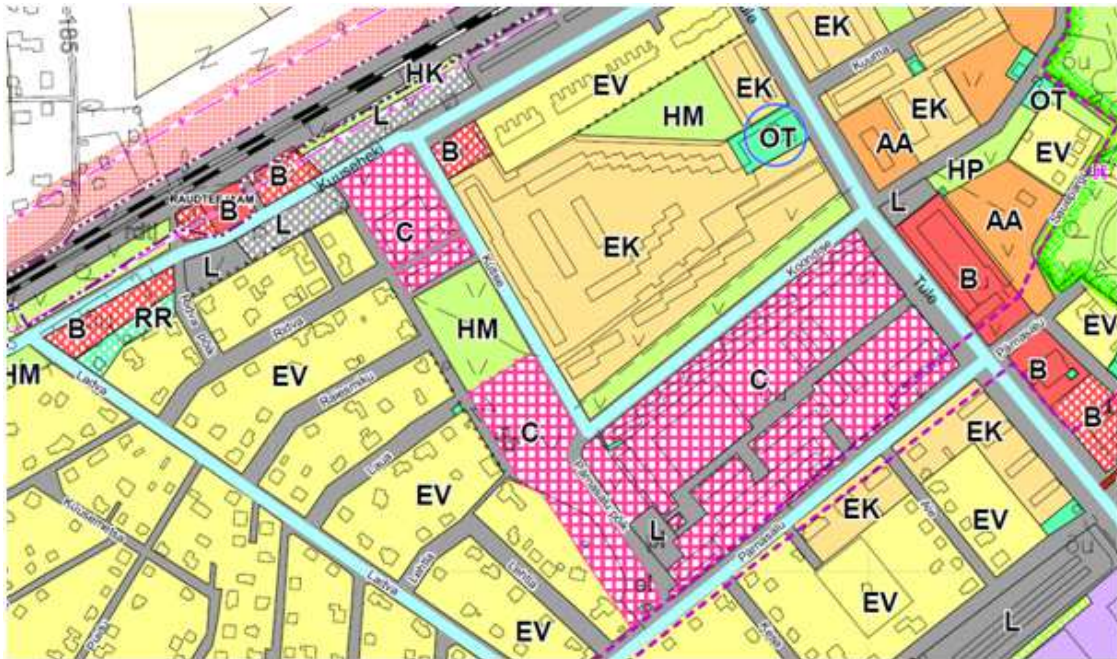
Kindlasti peab omavalitsuste ühinemisevõimalust Saue linna edasises arendustegevuses silmas pidama.

lahendamiseks tuleb kaaluda arhitektuurikonkursi korraldamist. Samuti nähakse ette võimalus arendada keskustala edasi teisele poole raudteed, praegusele Saue valla territooriumile (Vanamõisa küla). Arengukavas tuuakse ka välja, et olemasolev administratiivhoone on amortiseerunud ega vasta kaasaja nõuetele. Ühe võimaliku lahendusena nähakse linnavalitsuse ruumide uue asukohana uut keskustala.

Võimaliku keskustala suurimaks kitsaskohaks on sealsete kinnistute kuulumine eraomandisse.

Saue linna üldplaneeringu seletuskirjas on keskustala detailplaneeringu ja arhitektuurikonkursi läbiviimist nimetatud avalike huvide seisukohast kõige olulisemaks arenduseks ning mitmeotstarbelist linnakeskust lähituleviku prioriteediks. Allpool on väljavõte üldplaneeringu seletuskirjast, mis selgitab keskustala arendamise maakasutuspõhimõtteid ehk üldiseid arengusuundi.

Saue üldplaneering

Joonis 1. Saue linna perspektiivne keskusalala (joonisel tähistatud roosa ruudustikuga ja tähisega C). Väljavõte Saue linna 2010. aasta üldplaneeringu maakasutusplaanist. Koostaja: Hendrikson & Ko.

- Saue linna kui maakondliku keskuste süsteemi osa ja kohaliku keskuse arendamine elanikkonna ja turistide teenindamise ning avalike teenuste kättesaadavusega keskuseks. Rikastada nende funktsioonide mitmekesisust.
- Tagada Saue linnas ruumistruktuuri kujundamisega linna arengu majanduslik efektiivsus ja stabiilsus.
- Soodustada linna jaoks tähtsate teenindusfunktsioonide väljakujunemist ja edasiarenemist polüfunktsionaalse keskuse maa juhtotstarbe andmisega ja arendamisega linna keskses.
- Soodustada töökohtade teket linna keskses läbi keskusalala arendamise äri- ja teenindusettevõtete arengu.

Keskust ennast kirjeldab üldplaneeringu seletuskiri järgmiselt:

Olulisemaks äripiirkonnaks Saue linna jaoks kujuneb Keskuse (Koondise) piirkond. Ala omab logistilist situatsiooni arvestades tugevat perspektiivi peamisi esmateenuseid pakkuva kohaliku linnakeskuse väljakujunemiseks. Võimaldamaks keskuse jätkusuutlikku ja ööpäevaringset kasutust, on alale antud keskuse maa juhtotstarbe. Nimetatud funktsioon võimaldab nii elamute, kaubandus- ja teenindusettevõtete kui ka üldkasutatavate hoonete ning parkide ja haljasalade rajamist. Soovitav on nimetatud funktsioonide kombineerimine, tagamaks ala mitmekesisust ning keskusele omast aktiivset kasutust. Keskuse maa arendamisel on oluline funktsionaalse avaliku ruumi olemasolu (park, siseatriumid jne). Ala keskset funktsiooni tuleb rõhutada piirkonna arhitektuurselt eristamiseks kujundamise kaudu.

Kuna linna keskus on Saue linna ja lähialade elanikele olulisim avalik ruum, tuleb kaaluda tulevasele keskusalale parima lahenduse leidmiseks läbi viia arhitektuurikonkurss.

Tingimused detailplaneeringu koostamiseks äri- ja büroohoonete maadel ja keskuse maa-alal:

- korruselisus on maksimaalselt 5 korrust. Erandina on võimalikud kõrgemad hooned, millisel juhul on nõutav detailplaneeringu keskkonnamõju strateegiline hindamine;
- krundi täisehitusprotsent on maksimaalselt 40%;
- parkimine toimub omal krundil, parkimislahendustes kasutada võimalusel maa-alust parkimist või liigendada parklaalad haljastusega.

2.11 Hoiakud keskusala arendamise suhtes

Kohalik omavalitsus

Saue linna jaoks täidab keskusala arendamise idee mitut eesmärki. Ühelt poolt on see võimalus uute elanike näol maksutulu suurendada, teisalt tähendab see Saue tugevdamist tõmbekeskusena, mis tooks rohkem naabervaldade elanikke kasutama Saue linna teenuseid ja kaubandust. Kolmandaks nähakse keskuse arendamises võimalust muuta tänaste sauelaste elukeskkonda paremaks.

Nii kui linn seisma jääb, nagu mõned aastad on olnud, hakkavad inimesed siit ära minema ja seda protsessi on väga raske ümber pöörata. (linnavalitsuse liige)

Saue linn tunnetab piirkonna arendamises oma keskset juhtrolli protsesside koordineerijana. Keskusala arendamise teema on Sauele üleval olnud juba aastaid, kuid tänane linnavalitsus on võtnud selge positsiooni liikuda idee kavandamisest edasi idee teostumise suunas: panna kokku visioon, leida investorid ning olla ka ise üks võimalikest arendajatest. Eesmärk on luua mõistlik äri- ja elamukvartal, mis on tänapäevane, ökonoomne ja atraktiivne.

Meie teeme selle kavandi, paneme kokku visiooni ja näitame, tutvustame ning promome seda investoritele nii kaua, kuni me saame käed löödud nii krundi omanike kui ka uue investoriga. Et kolm osapoolt saaksid lõpuks kokku. Ja leiame ka uue koha tebastele. (linnavalitsuse liige)

Maaomanikud

Saue linnavalitsuse esindaja on seoses keskusala arendamise ideega kohtunud keskusala maaomanikega ning arutanud tänase tootmistegevuse võimalikku äraolimist. Maaomanikud suhtuvad ideesse pigem soosivalt, eeldusel, et ümberasumine toimub majanduslikult mõistlikel tingimustel ning ei too ettevõtetele suuri lisakulusid.

Üks intervjuueeritud maaomanikest oli seisukohal, et tõenäoliselt jääb kümne aasta perspektiivis nende ettevõttele see krunt nii ehk naa väikseks ning tuleb kolida. Seega juhul, kui on selgelt teada linna visioon selle ala suhtes, on ka ettevõttel hea oma plaane vastavalt sättida.

Sellegipoolest on hetkel ettevõttel algamas oma krundil ehitustegevus kahe angaari kokkuehitamiseks ning tootmispinna suurendamiseks eeldusega, et 5-10 aasta jooksul suurt keskusala arendus- ja ehitustegevust ei algatata. Üks intervjuueeritud maaomanik selgitas, et selle territooriumi hooned amortiseeruvad ühel päeval ning kui linnal on kindel plaan keskust

arendada, ei ole tänastel omanikel mõtet hoonetesse suuremaid investeeringuid teha.

Kui oleks selgem visioon, et see nüüd juhtubki kümne aasta pärast, siis mina ja ka teised ei hakkaks siin maja soojustama ja fassaadi uuendama. Katust peab tegema, aga fassaadi osas võib-olla saaks ka ilma. Näiteks see kõige suurem harjatehas siin, neil on ka fassaad veel soojustamata. See on suur investeering. (ettevõtja, maaomanik)

Intervjuust keskusala äärekrundi omanikuga selgus, et visioon arendada piirkonda linlik, mitmeotstarbeline kaasaegne keskus on olnud maaomanike peas juba ala erastamisest saadik. Täna on keskuse maaomanikud küll paljusi muutunud, kuid idee muuta ala ilmet uute korterite, äride, teeninduspindade ja ehk isegi jalakäijatäna loomisega on olnud piisavalt jõuline, et üks intervjuueeritud maaomanik oli ära öelnud jaemüügiketi Selveri pakumisele tema maa osta. Põhjus olnud just see, et ühe kaubanduskeskuse arendamine keskusale ei oleks kooskõlas ammuse visiooniga piirkonna tulevikust, mis võiks ühtlasi olla maaomanikele ka pikemas perspektiivis tulusam.

Ilmselt siin ka mõned teised maaomanikud, kellega me ilmselt sellel hetkel võib-olla rohkem lävisime, arvasid ka, et selle maa eest saab suurema väärtuse, kui see on keskuse maa. Me oleme maaomanikud ja me tahame, et sellel maal oleks suurem väärtus. Mõte on olnud aegade algusest, et ükskord läheb siit see tööstus välja ja ükskord peab siia tulema üks väga huvitav linnakeskus ja arendus. (ettevõtja, maaomanik)

Seega võib järeldada, et idee keskusale tänasest erinev maakasutus luua ei ole uudne ning sellevõrra on ka maaomanike kaasamine ala arendamise kavandamisse lihtsam. Maaomanike puhul on tegu huvirühmaga, keda tuleb osalusplaneerimise protsessi kohe algusest peale kaasata.

Elanikud

Tehtud intervjuudele tuginedes saab järeldada, et elanike huvi keskusala arendamise idee suhtes sõltub nende eluaseme asukohast, elufaasist ja ühiskondlikust või erialasest huvist.

Kogutud andmete põhjal võib eeldada, et linlased, kes elavad keskusala vahetus läheduses, vanemas eramute ning kortermajade piirkonnas, on keskusala küsimusest pigem huvitatud ning valmis idee arendamisel kaasa rääkima. Saue uuemate arenduste elanikud, kelle eluase on Tallinna väljasõidu vahetus läheduses, on rohkem seotud Tallinna elu- ja tarbimiskeskonnaga, mistõttu keskusala arendamise visioon pole nende jaoks niivõrd prioriteetne. Nii tunnistas Sauele üles

kasvanud Kadaka piirkonna elanik, et mõttel keskusalaga tegelda on küll jumet, kuid nentis, et see piirkond jääb Kadaka rajoonist mõtteliselt eemale ning pigem on sealsed elanikud seotud Tallinna linna teenustega. Erandiks on ehk piirkonna noored emad, kes veedavad Saue elaniku oma päevast.

Keskusala lähedal elavate inimeste puhul on lähenemine entusiastlik ning neilt tuli kohe ideid, mis võiks keskusalal tulevikus olla ning millest on Saue puudus.

Idealis oleks jalakäijate tänav, kus autosid ei tahaks näha, pigem olgu seal pered oma lastega, pubkenurgad. Oluline on ka see, et inimene ei läheks linna, vaid jääks Sauele ja teeks oma ostud-teenused Saue. (elanik, keskusala naaber)

Mitmetest elaniku-intervjuust selgus, et Saue üles kasvanud noored rajavad sageli oma kodu Sauele. Ühed sellise otsuse teinud pereinimesed ei osanud täpselt seletada, mis seda nähtust põhjustab, kuid kinnitasid, et lapsevankriga ringi jalutades kohtab aina vanu klassi- ja koolikaaslast. **Pärast ülikooliõpinguid ja iseseisva elu alustamist Sauele naasmine on levinud trend, mis kinnitab Saue elujõulisust ning ühtlasi ka asumikeskuse arendamise ideed.**

Ühe tähelepanekuna töid needsamad intervjuueritid välja, et Saue on puudu uuemat sorti korteritest:

Ma olen kuulnud, et Sauele tahetakse kortereid väga ja et Saue ei ole ja siis ostetakse linna. Keegi ei taha ju enam vanasse paneelmajasse osta. Tahetakse uusi kortereid osta ja väga paljud mu sõbrad, tuttavad, on siit linna kolunud, sest Saue pole lihtsalt kortereid saadaval. (noor elanik)

Ettevõtjad väljaspool keskusala

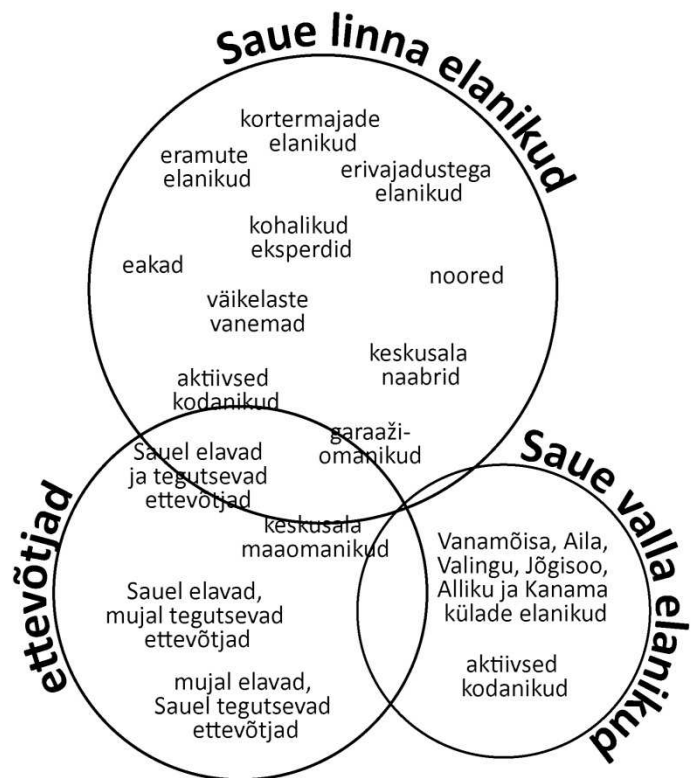
Intervjuude põhjal võib öelda, et Saue tegutsevate ettevõtjate puhul on tegemist pigem passiivse huvigrupiga. Näiteks selgus intervjuust Tule tänava tööstuspiirkonnas tegutseva tootmisettevõtte ning ettevõtjate liidu liikmega, et selle piirkonna ettevõtted keskusala arengutega kokku ei puutu. Samuti töid intervjuueritid ettevõtjad välja, et tulenevalt väikeettevõtlusele omasest rollide paljususest juhitöös pole neil füüsiliselt aega lisategevustele, nagu keskusalale visiooni loomine. Intervjuude põhjal võib eeldada, et visiooniloomes ei tasu ettevõtjatel oodata aktiivset osalemist avalikel üritustel, küll aga on nad valmis tegema konkreetseid ettepanekuid keskusala tulevaste funktsioonide osas. **Ettevõtjate arvamuse teadasaamiseks peaks neid kaasama (aja)säästlikul moel, nt veebiküsitluse kaudu.**

2.12 Kaasatavate huvigruppide hoiakud üksteise suhtes

Kõikides intervjuudes nimetati osalusplaneerimisprotsessi seisukohast olulised huvigrupid: elanikud, eeskätt koolinoored, kes oma tulevikukodu loomist alles kavandavad, ja noored pered, kes on laste tõttu eeldatavalt veel pikka aega Saue linnaga seotud; maaomanikud ja alal tegutsevad ettevõtjad; linnavalitsuse liikmed; kinnisvaraarendajad; spetsialistid (planeerijad, arhitektid); valla ja lähilinnade (nt Keila) elanikud. Samuti toodi eraldi huvigrupina välja pensionärid, kes veedavad Saue linnas kõige rohkem aega ning kes Saue linna rahulikku ning rohelist, pensionipõlveks ideaalset keskkonda arvestades on linnas püsiv elanikugrupp.

Jaotame sihtrühmad visiooniloomes jaoks nelja suurde rühma, mis omakorda jagunevad alarühmadeks. Huvirühmade jagunemine töötubade vahel on näha käesoleva dokumendi lõpus olevast tegevuskavast.

Nimetatud huvigrupid ja suhtumine teistesse kaasatavatesse huvigruppidesse oli teataval määral ootuspärane. Kui elanikud pidasid end kaasamisprotsessis keskseks osapooliks ning lugesid oluliseks grupisiseseid sihtrühmi – nt noori –, siis linnavalitsuse esindaja ning maaomanike seisukoht oluliste huvigruppide kohta oli pigem

Joonis 2. Kaasatavad huvirühmad.

pragmaatiline, otsustaja-tegutseja keskne: linnavõim – maaomanik – arendaja.

Oluliseks huvirühmaks on linn iseenesestmõistetavalt. Selge see, et maaomanikele on see tähtis ja linnale on see tähtis – need ongi nagu kaks huvigruppi selle asja juures sellepärast, et tegelikult on teada, et teatud elanike arvuga linn, milliseid teenuseid ta vajab, millised teenused võiks siin läbi lüüa üldse ja arvestades sellega, et me oleme Tallinna lähedal. (maaomanik, ettevõtja)

Ühe intervjuueritud maaomaniku seisukoht oli, et inimestelt võib ju küsida, mida nad arvavad, kuid pigem konkreetse küsitlusega, et vältida “laadalaadset” kogunemist. Maaomanike-arendajate hoiak, et kohalike kaasamine pole esmatähtis, ei üllata Eesti kontekstis, sest teadaolevalt puuduvad näited hästi korraldatud ja edukast kaasamis-

protsessist, mis tooks kasu ka arendaja äriplaanile. Seetõttu peab Saue visioneerimisprotsessi korraldades täiendavalt selgitama osalusplaneerimise ning kohalike elanike seisukohtade tähtsustamise kasutegureid.

Üks vallaelanik pakkus välja mõtte kaasata keskusalal visiooni loomisse lisaks sauelastele endile ka elanikud Saue valla lähiasulatest (nt Ääsmäe, Vanamõisa küla, Allika küla), kuid ka kaugematest ja suurematest asumitest nagu Keila või Saku. See ühildub Saue linnajuhtide ideega Sauest kui võimalikust piirkondlikust tõmbekeskusest, mistõttu tuleks Saue linnakeskuse visiooniloomest ja osalemise ajakavast võimalikult laialt teavitada. Nii saab keskusalale tekitada teenuseid, mille järele oleks nõudlus kogu regioonis.

2.13 Võimalikud huvigruppide vahelised eelarvamused, probleemid, konfliktid

Intervjuude käigus ilmnes kaks negatiivset hoiakut elanike seas: suhtumine linnavalitsuse tegemistesse ning erakondadevaheline, isikupõhine vastasseis.

Linnavalitsuse maine osas võib intervjuudele tuginedes teha järelduse, et need, kellel on kogemusi suhtlemisel varasema linnavõimuga, suhtuvad linnavalitsuse tegemistesse teatava eelarvamusega ning neil, kellel otsene kokkupuude linna ametnikega puudub, ei ole ka linnajuhtidele midagi ette heita, sest üldjoontes on Saue hea elada ning kõik näib toimivat.

Linnavalitsus võib olla vahepeal küll vahetunud, kuid hoiakuline muutus linnavalitsuse tegemiste suhtes nende elanike seas, kes on varasemalt pidanud pettuma, muutub aeglaselt.

Võrdlemisi negatiivselt on linnavalitsuse suhtes meelestatud Kadaka elurajooni elanikud tulenevalt piirkonna arendusega seotud probleemidest, millele pole linnaga koostöös seni lahendust leitud. Üks piirkonna elanik tõi välja, et linnavalitsuse mainele mõjuks positiivselt, kui suudetaks näidata, et uus linnavalitsus läheneb nii probleemide lahendamisele kui ka arengu suunamisele uuenduslikul moel ning eristub sellega varasemast linnavõimust.

Meil on väga palju inimesi seal rajoonis, kes on kaotanud igasuguse usalduse linnavalitsuse suhtes. Ja linnavalitsus kas ei ole sekkunud või ei ole tahtnud sekkuda, sest inimesed on aastaid kirju saatnud. Ma kuulan nad ära ja mul on hea meel, et nüüd on võetud tööle uus inimene, kes meie piirkonna arenduse probleemidega tegeleb, aga ma olen ääretult skeptiline. (Kadaka piirkonna elanik)

Samuti on linnavalitsust nähtud seni pigem organisatsioonina, mis ei soosi elanike vabamat arvamuseavaldamist ja kaasaráhkimist. Üks intervjuueritustest selgitas, et varem oli linna kodulehel foorum, kus linlased said arvamust

avaldada, kuid see pandi kinni. Teine jagas lugu sellest, kuidas on mitmel korral proovinud kohalikku lehte arvamislugu kirjutada, kuid seda ei ole avaldatud. Ühel korral paari aasta eest, kui tema lugu avaldati hoopis ajalehes Harju Elu, sai ta Saue linnavalitsuselt noomiva kirja linna maine halvustamise kohta.

Üldiselt avaldasid intervjuueritud elanikud heameelt selle üle, et keskusalal arendamise ideele ollakse valmis lähenema avatumalt, luues erinevate huvigruppide kaasamise kaudu alus diskussiooniks, ning nõustuti, et tegemist on värske ideega. Varasema planeerimispraktika „musta lambana“ mäletavad mitmed Saue elanikud 2000. aastate keskel Kütise tn 8 krundi detailplaneeringu menetlust: kohalikud kogusid kavandatava arengu vastu hulgaliselt allkirju ja kelle õnneks arendus ei realiseerunud paljuskki majanduskriisi tõttu. Osalusplaneerimise põhimõtteid järgiv visiooniloomine uuele linnakeskusele erineb täielikult varasemast praktikast.

Mul on hea meel, et asi on nii kättervõetud. Mis mulle meeldib on, et seda on hakatud ülesse ehitama nii, et mitte et teile on antud suunad kätte „mida meie tahaksime ja et kas rahvas ka tahab“, vaid et on hakatud altpoolt peale, et mida rahvas tahaks ja siis sellest edasi. (elanik, keskusalal naaber)

Ühe varasema konfliktina erinevate huvigruppide (linnavalitsus ja ettevõtjad) vahelises suhtluses toodi kahes intervjuus välja Segu tänava asfalteerimise juhtum, kus koostöö ettevõtjate ja linnavalitsuse vahel ei tahtnud kuidagi sujuda: linnavalitsus nentis, et tänava asfalteerimise jaoks ei leidu raha ja esitas intervjuueritute sõnul seisukoha, et ettevõtjad on piisavalt rikkad asfalteerimise korraldamiseks. Ettevõtjad tundsid soovastu, et linn jätab liiga palju ettevõtjate enda kanda.

Ettevõtjate kaasamine keskuse visiooniloomisse võib olla ka üks meetod Saue linnavalitsuse ja linna

ettevõtjate tihedama koostöö soodustamiseks.

2.14 Kodanikuaktiivsus ja elanike omavaheline suhtlemine

Keskusala visiooniloomes kontekstis on oluline analüüsida kodanikuaktiivsust, et prognoosida kohalike elanike kaasaráärmimise aktiivsust. Samuti on oluline kaardistada suhtluskanalid, mida saab kasutada visiooniloomise protsessi infovahetuse korraldamiseks.

Aktiivsed kodanikuühendused on olulised osapooled kogukonna arenguvõimaluste ja elanike erinevate vajaduste, huvide ja soovide esindamisel. Kogukonna aktiivsust ühiskonnas näitab hästi vabatahtlikkuse alusel loodud vabaühenduste (mittetulundusühingud, MTÜd) ja sihtasutuste arv. Alates 2004. aastast on Saue linnas MTÜde hulk stabiilselt kasvanud (7% aastas), 2011. aasta seisuga oli neid registreeritud 112. Linnas tegutseb üks sihtasutus (Statistikaamet 2012).

Arengukava kohaselt on linnavalitsus kodaniku-algatust Sauele toetanud ja soovib seda ka edaspidi teha: linn on perioodiliselt korraldanud ümarlauakohtumisi vabaühenduste ja korteri-ühistutega, eelarves on vahendid spordiseltside tegevuse toetamiseks ja erinevate ürituste läbiviimiseks.

Saue linna aktiivsemate vabaühenduste puhul on peamiselt tegu sotsiaal-kultuuriliste ühendustega (vaata punkt 2.3).³

Suuremaid asumiseltse, mis räägiksid kaasa linna elukeskkonna sotsiaal-ruumilise arengu osas, Saue linnas ei tegutse. Kadaka elurajooni seltsi kui ainsa naabruskonnaseltsi tegevuse eesmärk on koondada piirkonna elanikke, leidmaks võimalikke lahendusi sealsetele arendusprobleemidele ning nende kommunikeerimiseks arendajale ja linnale.

Vastukaaluks on Saue vallas asuva Alliku küla elanikud käivitunud MTÜ Sauekas, mille eesmärk on piirkonna arengutes kaasa rääkida ning koondada valla erinevate külade aktiivseid inimesi (www.saukas.ee).

Nagu varem tõdetud, kinnitavad nii linna arengukava kui ka intervjueritud elanikud (vaata punkt 2.3), et sauelaste osavõtt kultuuriüritustest on tagasihoidlik. Eelnevalt välja toodud üritused on sotsiaalset ja meelelahutuslikku laadi, mistõttu võib kultuuriüritustel osalejate arvu kõrgeks pidada, eriti kui võrrelda seda linnavalitsuse korraldatud

ruumilist planeerimist või omavalitsuse arengut puudutavate avalike ürituste osalusaktiivsusega. Arengukava ja üldplaneeringu aruteludel osalejate arv jääb intervjueritute hinnangul 15-20 inimese ringi. 2011. aasta mais korraldatud linna arengukonverentsil "Elu Saue linnas aastal 2030" osales intervjueritud linnavalitsuse liikme sõnul kuni 30 inimest.

Ühe suure erandina Saue linna lähialajaloos võib välja tuua kodanike aktiveerumise 2006.-2007. aastal Kütise tn 8 krundile planeeritud OÜ Koger Arendus korterelamute vastu. Keskusala vahetus läheduses elavad inimesed kogusid ca 600 allkirja, saatsid linnavalitsusse ühiseid seisukohti esitavaid kirjalikke pöördumisi, osalesid mitmetel arendust puudutavatel aruteludel ning kaitsesid argumenteeritult kogukonna või vähemalt naaberkruuntide omanike seisukohti (vt lähemalt Tikerpuu 2007).

Lisaks argumentidele, mis puudutasid planeeritud arenduse füüsilist vormi ning selle mõju kõrvaltänava kruuntide elanike elukeskkonnale, olid kohalikud elanikud ka selle vastu, et keskusala arendusega alustataks krundilt, millel on tänu kõrghaljastusele pargilik ilme. Selle asemel sooviti, et linnakeskuse arendamist alustataks hetkel mannetu ilmega tööstusalast. Viimasest johtuvalt võib järeldada, et sauelaste hulgas on soov näha linna keskusala ilme muutumist.

Sauel eri piirkondades elavate inimestega tehtud intervjuudest võib järeldada, et naabritevaheline suhtlemine on pigem aktiivne eramupiirkondades ja passiivsem korterelamutes. Siiski erineb suhtlusaktiivsus ka eramualadel. Ühe aktiivsema kogukonnana toodi välja Kiviloo piirkond, mis on Saue viimane nõukogudeaegse planeeringuga piirkond, kuhu aga unustati planeerida elektrialajaam. Elektriküsimuse lahendasid elanikud ühiselt ning koos on asumi keskele rajatud ka korvpalliväljak. Selline kogukondlik koostegemine on intervjueritud vanem elaniku sõnul Saue puhul pigem erand.

Intervjueritud kortermajade elanikud tõid välja, et nemad oma naabreid tegelikult ei tunne. Samuti selgitas üks intervjueritu, et kortermajades elab palju üürnikke, kelle huvi linna arenguküsimustes kaasaráärmimise vastu on korteriomanike huvist madalam. Üürnike puhul on Eesti turukonteksti arvestades tegemist pigem ajutiste elanikega.

Meil on kahjuks selline kortermaja, mis on ostetud buumi ajal ja nüüd on praktiliselt kõikides korterites üürnikud. Üks üürnik on minu endine klassivend. Et näod on

³ Linnavalitsuse korraldatud ümarlauast võtsid osa hariduselt Vitalis, naiselt, linna invaühing, seltsingud Beringin ja Tammetõru, male-kabe klubi, vibuklubi Sagittarius, Saue Folk, jalgpalliklubi, Keila korvpallikool, lastekaitseühing, kodu-uurimise seltsing ning taekwondo klubi.

tuttavad, aga ei ole päris sellised teretuttavad. Võib olla nad vahetuvad seal ka, et ei ole leidnud seda ühist sidet. (uuea kortermaja elanik)

Üks aktiivsem kortermaja elanik rääkis, kuidas ta on proovinud korraldada maja sünnipäeva puhul hoovis elanike ühispiknikku, kus saaks rääkida lugusid maja ajaloost, koos tuleviku peale mõelda ning omavahel paremini tuttavaks saada. Elanik selgitas, et naabrite tundmine parandab suhtumist teistesse majaelanikesse ning soodustab ühistu probleemide koostööpõhist lahendamist.

Kui sa ikka tunned naabreid, siis jäävad sellised asjad nagu koridoris suitsetamine ära. (kortermaja elanik)

Kuigi konkreetse maja elanikest tuli üritusele 10-15 inimest, pidas korraldaja sündmust läbikukkunuks, sest majas on ligikaudu 90 korterit. Ürituse korraldanud elanik hindab kortermaja elanike huvi oma eluruumi ja -keskkonna kujundamise vastu väga madalaks.

Inimesed kõõlusid akna peal ja vaatasid, et mis nad seal teevad ja räägivad, aga nad ei tule ise alla. [...] Päris paljude inimeste jaoks on Saue magala. Ma ise olen ka skeptiline, et kas neid arvamused keskuse visiooni osas tuleb ja et kas inimesed sellest huvitatud on. Saue on nii, et muru on niidetud, talvel liikatakse lumi ka ära, tänavavalgustus põleb ja inimesed elavad rahulikult oma igapäevast elu. (kortermaja elanik)

Samas jutustas vanema eramupiirkonna elanik sellest, kuidas nende tänaval tunnevad kõik üksteist ja kui tänaval kokku satutakse, võetakse alati hetk, et paar sõna juttu ajada. Eramupiirkonna elanik arvas, et vanemates asumites on säilinud vanad sidemed, mis tekkisid kümneid aastaid tagasi kas bussipeatustes oodates või rongis-bussis linna sõites. Uuemaid ja vanemaid Saue asumeid eristab paljuski põlvkondade ja elanike eluetappide erinevus. Kuigi Saue on Tallinnaga tihe ühistranspordiühendus, eelistavad eeslinna

jõukamad elanikud isikliku auto kasutamist. See vähendab omakorda kogukondlikku suhtlemist.

Õeldakse, et vanemaid ja naabreid ei saa valida. Mul on tohutult naabritega vedanud. Kuigi me siin üritame terve aasta, et saaksime ühe grilliõhtu pidada, kuid terve aasta me pole leidnud seda ühte nädalavahetust, kus me ühel ajal kodus oleksime. (elanik keskusala lähedusest)

Intervjuust linnavalitsuse liikmega selgus, et kodanike kaasamine on tänase linnavalitsuse jaoks oluline eesmärk. Linnavalitsuse esindaja nentis, et inimesed võiksid oma igapäevast elukorraldust puudutavates küsimustes arvamust avaldada ja seisukohti võtta oluliselt rohkem, kui seda täna tehakse, sest ainult inimesed ise saavad öelda, kuidas nad elada tahavad.

Kodanikul on määrav roll. Ma arvan küll, et kodaniku roll ütleb ju, kuidas me elada tahame [...] selle nimel ma tegutsen, et üldse riigis see kodanikkond aktiveeruks. Ja julgeks öelda rohkem välja, mida ta teeb ja miks ta seda teeb, miks ta tahab, et me elaksime nii või naa. Sellepärast me tegutseme, korraldame siin konverentse jne. (linnavalitsuse liige)

Seega võib järeldada, et linnavalitsuse teoreetiline valmisolek elanikke visiooniloomesse kaasata on olemas. Seda peab tegema aga varasemast erineval viisil – nii, et üleskutse visioneerimises osaleda jõuaks kõigi huvirühmadeni ja info liiguks kogu protsessi vältel. 15-30 inimese osalusega arengukonverentsilt saadud sisend on vaid murdosa võimalikust kohalikust kompetentsist, mida piirkondlikku arengut suunavaid otsuseid kokku pannes arvestada. **Parema tulemuse saavutamiseks on vajalik erinevate lähenemisviiside ja meetodite kasutamine, et kaasata neid, kes tavaliselt ei osale.**

2.15 Kommunikatsioon, koostöö, info levik

Kõige olulisem kohaliku informatsiooni kanal on kaks korda kuus ilmuv ajaleht Saue Sõna, mis jõuab tasuta sauelaste postkasti. Leht jõuab ka ettevõtete kontoritesse ning on kättesaadav erinevates toitlustuskohtades. Saue Sõna saab ka arvuti-ekraanilt lugeda, see on laaditud linna kodulehele.

Intervjuude käigus selgus, et kohalikku lehte loetakse pigem aktiivselt, kui mitte kaanest kaaneni, siis pealkirjad uuritakse läbi ning süvenetakse artiklitesse, mis pakuvad huvi. Lehe maine osas oldi pigem neutraalsel positsioonil. Seda peeti kohaliku infoga kursis olemise vahendiks. Esines ka arvamust, et Saue Sõna on selgelt linnavõimu häälekandja ning seetõttu sisuliselt kallutatud.

Samas toodi välja lootus lehe maine paranemise osas.

Saue Sõna on kahjuks saavutanud eelnevate perioodidega negatiivsema maine. Aga ma näen, et see on muutunud ja sisu on paranenud. (elanik)

Saue linna ühesuunaliseks infokanaliks on linna kodulehekülg. Kodulehekülg kajastab Saue toimuvaid sündmusi, koondab allorganisatsioonide ja mittetulundusühingute kontakte, vahendab dokumentide vorme, mida ühe või teise taotluse tarbeks elanikel täita tuleb.

Kui ajaleht on elanikele koju kätte tulev infokandja, siis veebikeskkonda tuleb info saamiseks siseneda. Nii on kodulehe puhul tegemist oluliselt

passiivsema kanaliga ning kui elanik pole parasjagu kavandamas ehitustegevust või taotlemas mõnd soodustust-teenust, pole ka põhjust kodulehe külastamiseks. Samamoodi on Saue facebooki-konto seni pigem ühesuunaline virtuaalne teatetahvel.

Lisaks kohalikule ajalehele toodi infokandjatena välja infostendid linnavalitsuse ja noortekeskuse ees ning Saue kaubakeskuses. Esimese kahe kohta nenditi, et see jääb trajektoorilt kõrvale ning et ligipääs on halb – tulba ees pargivad autod. Saue kaubakeskuse infostend jääb samuti inimeste vaatevälja, kuid enamasti on sinna riputatud ostu-müügitehinguid kajastav info.

Headeks teavituspunktideks peavad intervjueritud ühistranspordipeatuseid. **Visiooniloomise (ja üldse linnaelu puudutava teabe) kommunikatsioonil tuleb kindlasti arvestada eri elanikegruppide liikumistrajektoore ja transpordikasutusega.**

Kõige olulisemaks peeti siiski olulise teabe liikumist suust suhu ning sellistes sotsiaalse suhtluse sõlmpunktides nagu gümnaasium, lasteaed, noortekeskus, päevakeskus, aga ka perearstikeskus ja apteek. Suust suhu leviva info toetuseks räägib kindlasti asjaolu, et sauelased on linnale väga lojaalsed ning Saue elatakse tihti põlvkondade kaupa vanaemast-vanaisast noore pereni.

Samuti tõid intervjueritud välja, et sisulise kaasamise õnnestumiseks peab lisaks artiklitele, flaieritele, plakatitele looma võimalikult palju isiklikke kontakte: käima ükselt ukselt projekti tutvustamas ning kutsuma inimesi osalema. Saue lähiajaloo kõige kõrgema kodanikuaktiivsusega ettevõtmine ehk Kütise tn 8 arenduse vastu allkirjade kogumine korraldati lisaks avalikes kohtades allkirjade kogumisele ükselt ukselt käimisega.

Lisaks erinevatele sotsiaalsetele keskustele liigub palju sauelasi spordiradadel: nii Saue tammiku jooksurajal kui Saue Laagrini kulgeval kergliiklusteel. Neid kohti tasub teavitamisel ära kasutada.

Oluline asukoht, mida kasutab enamik sauelasi igapäevaselt, on linnast väljasõit Olerexi bensiini-jaama juures. Suurema välireklaami kasutamise korral on tegemist hea kohaga, kuna välireklaam jääks silma suurele osale Saue elanikele, sh just neile, kes töötavad Tallinnas ning liiguvad Tallinna-Saue vahel autoga ning pole seetõttu Saue linna teenuste ning igapäevaeluga ehk väga seotud. See on asukoht, mille kaudu visiooniloomise protsessi kaasata raskesti kättesaadavaid ning Saue magalarajoonina kasutatavaid elanikke. Viimaste sidumine kohaliku kogukonna arengus kaasärääkimisse on linna jätkusuutliku arengu tagamisel väga oluline.

Õnnestunud osalusplaneerimise eeltingimus on avatud kommunikatsioon. Nagu teoreetilises osas sai välja toodud, on Eesti kontekstis erinevate organisatsioonide vaheline koostöö ja valmisolek koostööks pigem vähenenud. Koostööteema tõusis päevakorda ka mitme intervjuu jooksul. Linna allüksuse töötaja väljendas soovi kasutada linna-võimu struktuuris võimalikult hästi olemasolevaid ressursse.

Koostööd tabaks rohkem teha teiste linna allüksustega. Seda on näiliselt tehtud, aga mitte tegelikult. Seda tabaks päriselt teha. (linna allüksuse töötaja, elanik)

Positiivse näitena organisatsioonide- ja sektoritevahelise dialoogi algatamise osas võib tuua Saue linnavalitsuse poolt kokku kutsutud vabaihenduste ümarlaua ning 2012. aasta sügisel esimest korda korraldatud Saue ettevõtjate ümarlaua. Kuigi tegemist on pigem ametlike üritustega, tuleb nimetatud dialoogialgatusi tunnustada. Siiski ei saa kord kvartalis või harvem toimuvaid koosolekuid koostööks pidada, vaid pigem teabevahetuse platvormiks, millest võib laiem koostöö alguse saada.

See oli nagu vormitüüp, nagu ikka sellised üritused. Linnavalitsusel oli ju vaja ennast tutvustada ja näidata, et kes nad on ja mis toimub. Puudutati seda keskmist ala ja ülejäänul oli kemplemine kahe võimaliku vahel. (ettevõtja, maaomanik – iseloomustades ettevõtjate ümarlauda)

Küsid ettevõtjate omavahelise suhtluse kohta linnas, selgus, et võimalusel kasutatakse lähedalasuvate ettevõtete teenuseid. Samas tuli välja, et puudub avalik andmebaas, mis koondaks Saue linnas tegutsevate ettevõtete tegevusvaldkondi ja kontakte. Intervjueritud ettevõtjad selgitasid, et kuigi Saue linna ettevõtluskeskkonda võib pidada pigem aktiivseks, tegeleb igauks eraldi oma asjaga.

Koostööle juhtis tähelepanu ka Vanamõisa küla elanik, kes tõi välja, et küla ja linna vaheline piir on elanike jaoks kunstlik ning piirkonna arengut silmas pidades on oluline mõtestada sealset elukeskkonda laiemalt ja läbimõeldumalt. See eeldab valla ja linna suuremat paindlikkust ja muutust mõttemallides.

Saue ja ka Saue valla piirkondade arengut takistab niivõrd jäik haldusjaotus, nagu see meil tänapäeval on. Mingis mõttes tuleb see seadusandlusest või institutsionaalsest struktuurist kõige laiemas mõttes, teisalt on see me mõttemallides kinni. Näiteks kui Saue vald veel hiljuti tegi ettepaneku oma lähivaldadele, et arutame, kas meil oleks mõtet ühineda, siis see esmane vastus oli kobe, enne kui keegi oleks üldse arutama hakanud, et "ei, mitte mingil juhul, nad tahavad meie rahakoti kallale tulla". Ei nähta koostööpotentsiaali ja sisulist tabet koos midagi arutada või arendada. (Vanamõisa küla elanik)

Teatav valmisolek suuremaks koostööks linna-arengut mõjutavate protsesside juhtimisel on inimeste seas olemas. **Kuivõrd sellist praktikat, mis kätkeb suutlikkust näha ohtude kõrval enam**

võimalusi ning avatumat suhtlust, on Eesti haldusjuhtimises veel vähe, kujuneb osalusplaneerimise korraldamine ning visioneerimis-

protsessi vastu huvi ja usalduse äratamine linnavalitsusele kindlasti proovikiviks.

2.16 Võimalikud ohud – osalusplaneerimise protsessi korraldamise mõjutajad

Taustaanalüüsi üks ülesanne oli kaardistada võimalikud teemad, varasemad sündmused või tänased ühe või teise huvigrupi eesmärgid, mis võivad negatiivselt mõjutada eelseisva protsessi kavandamist ja läbiviimist.

Kütise tn 8 krundi uus arendus

Varasemalt poleemikat tekitanud OÜ Koger Arenduse krundi ostis paari aasta eest pankrotivarana OÜ OG Elektra, mis plaanib nimetatud krundile Grossi kaubanduskeskust. Krundi pargipoolsesse külge on kavandamisel büroo- ja teenindushoone. Saue linnaarhitekt näeb OG Elektra võimalikku arendust positiivse sammuna keskusalala kujundamises.

Kavandatava keskuse visiooniloomise seisukohast võib Kütise tn 8 detailplaneering probleeme tekitada. Ühelt poolt võib kohalikel inimestel tekkida õigustatud küsimus, mida tähendab piirkonna visiooni loomine, kui osale alast on juba lahendus paika saamas. Kuivõrd tegemist on arendusega samale krundile, mille vastu koguti 2000. aastate keskpaigas ligi 1000 allkirja, võib OG Elektra arendusidee seada küsimuse alla keskusalala visioneerimisprotsessi sisu ja läbipaistvuse.

Seisuga detsember 2012 ei ole teada, mis on kohalike elanike seisukoht Grossi toidukaupluse ja keskusalala soovitud ilme suhtes. Kuna kaasaegsete linnade trend on luua keskused, kus segafunktsioonilise ala keskmes on aktiivne ja sotsiaalne tänav ning väliruumi kasutav inimene, on kaubanduskeskuse praeguses lahenduses, kus majaesist täidavad parkimiskohad, keeruline näha orgaanilist seost tulevase keskusalaga.

Juhul kui elanikud peaksid taas koonduma OG Elektra planeeritava arenduse vastu, avaneb linnavalitsusele võimalus selgitada kavandatava osalusplaneerimisprotsessi erinevust tavapärasest planeerimisest: kui Kütise tn 8 arenduse puhul ei ole kaasatud kohalike arvamust ega uuritud nende vajadusi, siis keskusalala tööstuspiirkonna arendamise puhul soovitakse alguses luua visioon ning alles siis liikuda edasi detailplaneerimisele.

Eeskätt tuleks OG Elektra arendus haarata suuremasse keskusalala visiooni, et vähendada võimalikke tekkivaid vastuolusid peagi osaliselt ehitatava ning kohalike elanike soovitud keskuse kokkusobivuse osas.

Oht, et kaasamine jääb vaid formaalseks

Kaasamistegevust saab lugeda õnnestunuks vaid siis, kui kogutud infol on reaalne väljund. Osalusplaneerimise õnnestumiseks ei piisa vaid erinevate huvigruppide kaasamisest ning üritustel kõrgema osalusprotsendi saavutamisest, vaid kogutud ideed-arvamused tuleb võtta edasise töö (detailplaneering, ehitusprojekt, hoonete ja väliruumi väljaehitamine) aluseks.

See tähendab, et osalusplaneerimise etappi tuleb ideeliselt pidada võrdväärselt oluliseks ekspertide poolt läbiviidava tavapärase planeerimisetaapiga, mis tähendab ka märkimisväärsete rahaliste vahendite planeerimist osalustegevuse parimaks korraldamiseks.

Vestluses linnavalitsuse esindajaga selgus, et linna ootus osalusplaneerimise protsessi tulemile on kehtestatud detailplaneering. Linna poolt algatatud osalusplaneerimisprotsessi õnnestumiseks on aga vajalik ühine arusaam planeerimisprotsessi edukast tulemist (st detailplaneeringust), mis on koostatud koosloodud visiooni põhjal.

See tähendab, et ideede genereerimise ja osalussoovi tekitamise jaoks peab aega varuma, seda protsessi ei tohiks kiirendada, sest juhul kui teavitustöö jääb väheseks, ei ole põhjust oodata aktiivset osalemist ideede väljatöötamises. Iga üritus on osa aastasest kaasamistegevusest.

Tuleb arvestada, et sisuline ruumiline planeerimine on Eesti kontekstis veel vähe levinud praktika ning inimeste osalemine ühiskondlike protsesside suunamisel on omavalitsuste ja riigi tasandil veel madal. Samuti on töötavad inimesed hõivatud igapäevaste küsimuste lahendamise (nt Kadaka elurajooni arenduse probleemid) ning pere-elu korraldamisega, mis toob tagasi tõdemusen, et kavandatav kaasamisprotsess peab olema põhjalikult läbi mõeldud ja professionaalselt korraldatud. Viimane eeldab protsessi tellija ehk linnavalitsuse põhimõttelist valmisolekut korraldada osalusplaneerimine vastavalt koostatud kontseptsioonile.

Arvestades, et visiooniloomise protsess on kavandatud 2013. aastale, mil toimuvad kohalike omavalitsuste valimised, on oluline, et kodanike kaasamise idee ei muutuks tühjaks valimislubaduseks, vaid säiliks kogu ettevõtmise sisuline idee: leida visioon keskuse pikaajaliseks arendamiseks ruumiliste ja sotsiaalsete lahen-

duste, vajaduste ja ideede kogumise ning sünteesimise kaudu.

Piirkondlik visioon vs etapiline arendamine

Intervjuust ühe keskusalaaärekrundi maaomanikuga selgus, et omanik on valmis oma territooriumil keskusala arendamisega algust tegema ning seda oluliselt varem kui 10-15 aasta perspektiivis. Samuti selgus intervjuus linnavalitsuse esindajaga, et „roosa“ stsenaariumi järgi on linna soov esimese arendusetapiga algust teha juba 2014. aastal.

Valmisolek liikuda ideefaasist reaalse tegutsemiseni on iseenesest maaomaniku ja linna poolt väga tervitatav. Muret tekitab vaid kiire pealehakkamise ühildumine tervikkontseptsiooniga. Osalusplaneerimisel põhinev visiooniloomine ja sellest juhinduv ala planeering koos arhitektuurse terviklahendusega kaotaksid oma mõtte, kui piirkonda arendataks krunt krundi haaval ja krundipiiridesse sobivate lahendustega.

Etapiline arendamine on igati mõistlik lähenemisviis, kui see juhindub tervikkontseptsioonist

ning protsessi koordineerijal – linnavalitsusel – on kindlameelsus suunata arendajaid koosloodud lahendusest juhinduma.

Visiooni loomine eramaale

Visiooniloomes esimeseks informeeritavaks sihtrühmaks peavad olema keskusala maaomanikud. Keskusala maaomanikega on abilinnapea 2012. aasta varasügisel kohtunud ning tutvustanud keskusala arendamise ideed. Osalusplaneerimise kaudu visiooni loomine tähendab aga, et kõigile inimestele antakse võimalus arutada konkreetse territooriumi tuleviku üle. Linnavalitsus peab maaomanikele põhjalikult selgitama, mis on osalusplaneerimise eesmärk ning milline on protsessist eeldatav kasu mitte ainult linnaruumi arengule üldiselt, vaid ka konkreetselt maaomanikele ning maa võimalikele müüjatele.

Osalusplaneerimisprotsessis on oluline selgitada linna ruumilise keskkonna, sotsiaalse ja avaliku ruumi omavahelist seotust. Sel moel saab ennetada maaomanike skeptilist hoiakut, mis ei soosi linnakodanike arvamuseavaldusi neile kuuluva omandi suhtes.

III Saue keskusala osalusplaneerimise kontseptsioon, tegevuskava ja meetodid

Toetudes eelnenud taustaanalüüsile, pakume selles peatükis Saue keskuse osalusplaneerimisel põhinevaks arendamiseks kontseptsiooni koos tegevuskava ja soovituslike meetoditega.

3.1 Kontseptsiooni lähtekohad

Esiteks: jõudmine võimalikult paljudeni

Kogu protsess peab kaasama võimalikult palju inimesi, haarates ühel või teisel viisil visiooniloomesse ligikaudu 1000 Saue linna ja lähiasulate elanikku. Kaasatud peavad olema erinevad sihtrühmad, kuna eri elufaasides inimestel (lastel ja noortel, alles hiljuti pere loonutel, keskealistel, eakatel) on kõigil oma kogemus linnaruumi kasutamisest ning erinevad vajadused mugavaks toimetulekuks. Kaasatud peavad olema igasugu eluvaldkondades tegutsevad ja eri sotsiaalsetesse kihtidesse kuuluvad inimesed, et tagada võimalikult lai arvamusspekter. Kaasatavate huvirühmade loetelu on lisatud taustaanalüüsile.

Teiseks: metoodika mitmekesisus ja asjakohasus

Visiooniloomes käigus peab kasutama eri meetodeid, mis varieeruvad osalemise intensiivsuse poolest, sest sihtrühmadel on erinevad võimalused, vajadused ja valmisolek tööga kaasa tulemiseks.

Kolmandaks: protsessi läbipaistvus

Et töö õnnestuks, peab info levima võimalikult laialt ja kogu protsess olema läbipaistev. See tähendab, et igaühel on võimalus aru saada, millises etapis töö parasjagu on, kes seda teeb, miks seda tehakse, mis on toimunud eelmistes etappides, mis seisab ees ning kuidas saab oma panuse anda. Info peab levima olemasolevates kanalites (kohalik ajaleht, linna koduleht ja facebooki voog) ja ka uute kanalite kaudu (plakatid, bännerid, flaiid, visiooniloomes koduleht). Tähtsustama peab inimeselt inimesele levivat teavet. Korraldaja peab looma võimalikult palju isiklikke kontakte visiooniprotsessi tutvustamisel: vesteldes inimestega tänaval, spordiradadel, Saue korraldavatel pere- ja kultuuriüritustel. Kogu protsessi ja konkreetsemalt korraldatavaid üritusi reklaamivad (üles)kutsed peavad jõudma reaalselt elanike kodudesse ja tänavavaatevälja, mitte jääma vaid interneti- ja ajaleheveergudele. Tänavaruumi kasutamine teavituskanalina aitab juhtida tähelepanu, et kodu on kogu linn, mitte vaid nelja seina vaheline ruum.

Neljandaks: kahe-suunaline kommunikatsioon

Lisaks sellele, et kommunikatsiooni eesmärk on jagada infot uudse protsessi kohta ja tekitada võimalikult paljudes huvi, on kogu protsess avatud diskussioonile, kus igaüks kuulatakse ära, küsimused saavad vastused ja on võimalus, et vaidlustest võib selguda tõde. Selle juures on väga oluline roll modereerimiskustel.

Arutelude ellukutsumine peab esiteks toimuma otsekontaktina korraldatavate fookusrühmade, teemaseminaride ja suuremate avatud ürituste kaudu. Teiseks peab soodustama dialoogi jätkumist visiooniloomes kodulehel, kus on avatud foorum ja kus on üleval küsitlused.

Viiendaks: protsess on avatud muutustele

Osalusplaneerimise puhul on tegu ajas areneva protsessiga, mis kogub osalejatelt kui kohaliku elu ekspertidelt pidevalt sisendit. Seetõttu ei ole võimalik ette määrata kõiki detaile, nt mõne konkreetse seminari läbiviimise meetodit. Peatükis 2.2 soovitame erinevaid töömeetodeid.

Kuuendaks: protsessi terviklikkus

Oluline on visioneerimisprotsessi vältel silmas pidada nii sisulist (keskusala linnaruumi visioon) kui ka vormilist (projektijuhtimine, kommunikatsioon, kujundus, moderaator) professionaalsust. See kehtib iga seminari, suurürituse, flaieri, veebisissekande ja ajaleheartikli kohta.

Iga kaasamise meetod peab soodustama järgneva ürituse (nt teemaseminar) või sündmuse (nt küsitlus veebis) osalusaktiivsuse kasvu nii, et osalejad levitaksid sellekohast infot nii sõprade seas kui ka pereringis.

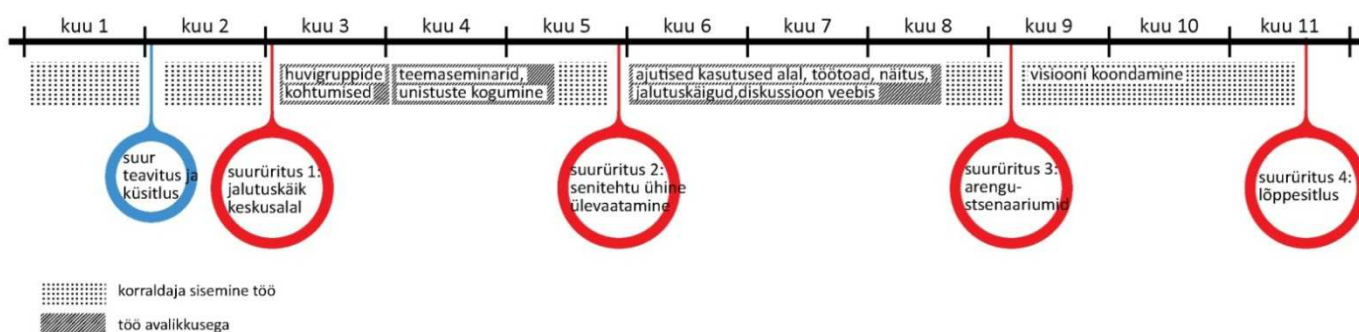
Osalusplaneerimise sisendina peab arvestama arengukavas kaardistatud kohalike vajadustega ning 2011. aasta visioonikonverentsil väljatöötatud ideid.

Et osalusplaneerimise protsess õnnestuks, soovime leida visiooniloomise korraldajaks kolmas, neutraalne osapool, kel on piisavalt teadmisi osalusplaneerimise meetoditest ja põhimõtetest. Neutraalse vahendaja vajalikkust toodi välja ka intervjuudes. Protsessi korraldaja ülesannetena näeme järgmisi tegevusi:

- protsessi juhtimine lähtuvalt töö eesmärkidest ja ülaltoodud põhimõtetest;
- kohalike vajaduste väljaselgitamine nii kvantitatiivsete (küsitlus) kui ka kvalitatiivsete (kohtumised, teemaõhtud, üritused jne) osalusmeetodite abil;
- ekspertteabe vahendamine osalevatele huvigruppidele;
- koos osalejatega kogutud info sünteesimine keskusala visiooniks.

3.2 Osalusplaneerimise meetodid

Selles peatükis kirjutame lahti visiooniloomise protsessi võimalikud meetodid koos eesmärgi ja eeldatava tulemusega. Meetodite kasutamisel ja kaasamise korraldamisel abistab allolev ajatelg (vt ka lisas 1) ja tegevuskava (lisas 2)

Joonis 3. Osalusplaneerimise hinnanguline ajakava, mida näeb täpsemalt ka lisas 1.

Välireklaam

Visioneerimisprotsessist teavitamise esimene samm on välireklaam (bänner), mis näitab kätte keskusala territooriumi ning kutsub elanikke osalema ala tuleviku kujundamises.

Et võimalikult paljud inimesed bännerit märkaksid, on heaks asukohaks Saue kaubakeskuse esine väljak või restorani Loft ja Swedbanki kontori esine ala. Võimalusel oleks nutikas paigaldada teine bänner Olerexi vahetusse lähedusse, Tallinna-suunalise väljasõidu juurde.

Tulemus: Teadmine algavast protsessist jõuab elanikeni, keskusala tõuseb tähelepanu alla.

Küsitlus kvantitatiivsete andmete kogumiseks

Sauelaste huvid saab välja selgitada küsitluse abil, mis aitab koguda statistiliselt pädevaid andmeid. Kõigile Saue elanikele ja tegutsejatele mõeldud küsitlusega saab teada, millised on kohalikud vajadused ja millised tänased kitsaskohad, mille lahendamise või parandamise võiks uus keskusala panustada. Saadud andmete põhjal saab edasist visiooniprotsessi üles ehitada, samas on need tulevasele arendajale äriplaani koostamisel kohaliku nõudluse mõõdetavaks kinnituseks. Küsitlusega saab teada üldisemad kohalikud väärtused, mida peab arendusprotsessis ja uue füüsilise keskkonna kavandamisel silmas pidama. Lisaks aitab küsitlus tõsta visiooniloomise avalikest üritustest osalemise aktiivsust.

Küsitluse teemapüstitused peab üles ehitama nii, et need ärataksid elanike huvi linnaplaneerimises kaasa rääkida ning tulla korraldatavatele üritustele. Küsitluse küsimuste koostamisse ja selle tulemuste analüüsimisse peab olema kaasatud sotsioloog.

Küsitlus kaasamisvahendina on praktikas väga levinud meetod, kuid esindab vaid ühepoolset kommunikatsioonil põhinevat lähenemist. Osalusplaneerimise idee seevastu juhindub dialoogipõhisest suhtlusest, mistõttu on Saue kaasamiskava üles ehitatud oluliselt mitmekihilisemana. Küsitlusega kogutud andmed on heaks lähtekohaks edasise dialoogi arendamisel.

Küsitluse küsimused avaldatakse kohalikus lehes Saue Sõna ning küsitlusele kutsutakse vastama sauelaste kodudesse (sh Saue ümbruse kandi küladesse) saadetava flaieri abil. Flaieril on link uuringuküsimustele vastamiseks veebikeskkonnas. Need, kes internetti ei kasuta, saavad flaieri tagaküljel oleva täidetud küsimustiku või ajalehest väljalõigatud küsimustiku tagastada kogumiskohtadesse linnavalitsuses, raamatukogus ja päevakeskuses.

Peale elanike vajadusi ja rahulolu selgitava küsitluse analüüsi saab veebikeskkonnas küsida elanike arvamust ühe või teise idee poolt või vastu koos täiendavate kommentaaridega.

Tulemus: küsitluse kaudu kogutud info on sisendiks huvigruppide töötubade korraldamisele. Küsitluse tulemused avaldatakse visioonilooma kodulehel.

Flaier info levitamiseks, kogumiseks ja kontaktide loomiseks

Lisaks pidevale üldisele teemakajastusele Saue Sõnas ja visioonilooma veebikeskkonnas on oluline reklaamida konkreetseid üritusi ja tegevusi. Üheks eesmärgipäraseks meetodiks on flaier, mis jõuab inimeste postkastidesse ning levib ka aktiivsemalt kasutatavates avalikes kohtades. Flaier tagab info jõudmiseni ka nendeni, kes ei loe Saue Sõna.

Visioneerimisprotsessi jooksul kavandatakse saata flaierid kahel korral. Esimene flaier jõuab elanike postkastidesse visioneerimise esimesel nädalal. Flaieri ühel pool on visiooniprojekti tutvustus, veebikeskkonna aadress ja kutse esimesele ühisele avatud üritusele – selleks on jalutuskäik keskuslalal. Flaieri teisel küljel on küsimustik, mille saavad täidetud kujul kogumispunktidest tuua need, kes internetti ei kasuta.

Teine flaier saadetakse kohalike elanike kodudesse visioneerimisprotsessi teise kuu lõpupoole ning see kutsub elanikke teemaseminaridel osalema. Flaieril on kirjas seminaride teemad, toimumiskoht ja -aeg ning info registreerumise kohta. Samuti on flaieril visioneerimise veebiaadress, kus saab end toimuva ja toimunuga kurssi viia.

Sõnumiesitus flaieril peab olema lihtne, konkreetne ja tabav. Inimeste tähelepanu tõmbamiseks soovitame kutselausetena kasutada selgeid ja inimlikke küsimusi, nt “Mille järele Sina Sael puudust tunned?”, “Milline võiks olla mitmekesine ja turvaline tänavaruum?”, “Kus ma võiksin elada, kui ma ei jaks enam ahju kütta ja aia eest hoolitseda?”.

Tulemus: jooksev info levib tõhusalt.

Veebikeskkond

Visiooniprotsessi kajastav koduleht toetab projekti pidevat, kahepoolset ja läbipaistvat kommunikatsiooni. Soovitame veebiplatvormina kasutada Community Toolsi, mis on Eestis renditav vabavaraline lahendus. Suuri lisakulusid see protsessile kaasa ei too (peale serveri rendihinna) ning on tänu sisseehitatud kaardile ja muudele tööriistade praktiline terviküsteem. Community Toolsi veebiplatvormi kasutatakse piirkondliku info paremaks levitamiseks ning arutelude pidamiseks näiteks Viljandis (www.minu.viljandi.ee); Kalamaja ja Pelgulinna (www.telliskiviselts.info) ning Uue Maailma asumis (www.uusmaailm.ee) Tallinnas.⁴

Miks kasutada veebikeskkonda visiooniprotsessi tugistruktuurina?

- Info interaktiivselt ja struktureeritult esitamine tõstab osapoolte teadlikkust linnaplaneerimisest ja huvi elukeskkonna vastu laiemalt. Veebi saab koguda inspireerivaid maailmanäiteid osalusplaneerimisest ja linnakeskustest.
- Koondab protsessis osalejaid ja nende kontakte, mistõttu on võimalik paremini protsessi kohta sõna levitada ja saada inimesi osalema.

⁴ Community Toolsi suhtluskeskkonna on üles seadnud ka Saue valla ja linna elanikke ühendav MTÜ Sauekas, kuid põgusal vaatlusel on keskkonna kasutajatehulk esialgu väga väike.

- Võimaldab küsitluste ja muude meetodite abil koguda nii ideid kui ka statistilisi andmeid.
- Võimaldab diskussiooni jätkumist seminaride, töötubade ja avalike ürituste vahelisel perioodil.
- Võimaldab koondada ideid tuleviku tarbeks ja tagasisidestada neid ideid, mida ei saa visiooniprotsessis arvesse võtta.
- Kaasab neid, kellel pole võimalik töötubades või avatud üritustel osaleda.
- Reklaamib uutmoodi mõtlevat Saue linna, kodulehel kajastatavat protsessi ja tulemusi saab teistele omavalitsustele eeskujuks tuua.

Võib eeldada, et veebikeskkonna kasutajate hulk kasvab visiooniloomise vältel: iga ürituse arutelu võib jätkuda foorumis ning viide veebikeskkonnale on kajastatud igal trükitud flaieril, artiklil ning plakatil.

Pärast visiooniloomise lõppu tasub kaaluda Community Toolsi kui eri osapoolte suhtlust soodustava keskkonna kasutamist visiooni elluviimise ja miks mitte muu info edastamiseks, mis puudutab kohalikku kogukonda.

Lisaks spetsiaalsele visiooniloomise kodulehele toimub informatsiooni levitamine juba olemasolevate kanalite kaudu, st Saue linna kodulehe ja facebooki voo kaudu.

Tulemus: efektiivne kommunikatsioon ja elanike teemakohase teadmise tõstmine, mitmekülgsema hulga elanike kaasamine.

“Mis oleks kui..., sest siis saaks linnas...”

Veebikeskkonnas saab hõlpsalt koguda tagasisidet ja ettepanekuid. Muu hulgas on hea koguda unistusi. Üks lihtne formaat selleks on järgmise lause täiendamine: *Mis oleks kui..., sest siis saaks linnas...* Kogutud unistused struktureeritakse vastavalt teemadele, need saavad üheks sisendiks ühisüritustele ning on inspiratsiooniks kogu protsessi vältel. Unistamise üleskutse võiks visiooniloomise kodulehele üles panna kuu aega enne teist suurt avalikku üritust planeerimisel (vt ajakava ülal ja ürituse kirjeldust allpool).

Tulemus: koguneb infopank ideedega, mida saab lõimida visiooniprotsessi või mida iseseisvalt edasi arendada.

Huvigruppide seminarid

Huvigruppide töötubade ehk fookusrühmade eesmärk on välja selgitada teemad, mis on olulised erinevas elufaasis olevatele ja eri tarbimisharjumusega inimestele, ning nende inimeste ja teemade võimalik seos keskuslaga.

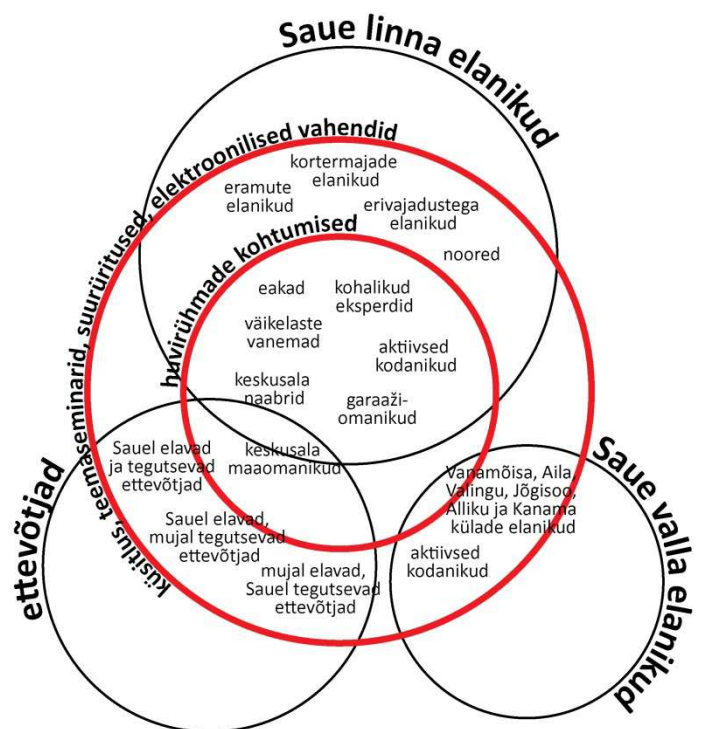
Huvigrupid kutsuvad kokku korraldaja, kasutades eeltööga ja küsitluse ning kodulehe kaudu kogunenud kontakte. Eeltöö seisneb muu hulgas tööprotsessi ja eesmärkide tutvustamises erinevaid huvigruppe koondatavates organisatsioonides – gümnaasium, noortekeskus, päevakeskus, huvikeskus, ettevõtjate liit, külaseltsid. Teiseks tuleb ühendust võtta “organiseerumata” sihtrühmadega – keskusala maaomanikud (sh Kütise 8 krundi omanik), noored emad, muidu aktiivsed linnakodanikud.

Huvirühmade kontakte saab ka linna elanikeregistrist (nt emapuhkusel viibivad noored emad/isad, erivajadustega inimesed, pensionisaajad).

Aktiivsemaid sauelasi saab kaasata linnas tegutsevate vabaühenduste kaudu. Kuigi enamik vabaühendusi ei ole linnaplaneerimise teemadega seotud, on tegu elanikega, kes on harjunud koos käima ja midagi koos tegema ning kes on harjunud omavahel infot jagama.

Huvirühmade töötubade läbiviimise meetodid varieeruvad vastavalt huvirühmadele ning sõltuvad ka töögrupi läbiviijast, sest mitte alati ei pea töötubasid läbi viima kogu protsessi korraldaja.

Võimalikud lähenemised erinevate huvirühmade kaasamiseks on kirjas allpool.

Joonis 4. Huvigruppide kaasamise eri etapid.

Keskusala maaomanikud

Maaomanikud on esimene grupp, kellega tuleb kohtumine korraldada. Enne näost näkku kohtumist peab maaomanikele saatma ülevaate kaasamiskavast. Siis oskavad omanikud kohtumisel tegevuskava kohta küsida ning saavad öelda, millised on nende jaoks kaasamisprotsessi murettekitavad kohad.

Fookusrühma kohtumisi tasub korraldada modereeritud ümarlaua meetodil. Korraldaja eesmärk on anda maaomanikele põhjalik ülevaade kaasamistegevuse etappidest ning saada teada maaomanike võimalikud koostöö- ja vastuseisukohad. Kõik maaomanikud on Saue elanikena oodatud osalema nii suurematel avatud üritustel kui ka teemaseminaridel.

Väikelaste vanemad

Väikelaste vanemate (peamiselt noorte emade) fookusrühm on oluline esiteks seetõttu, et väikelaste vanemad on aktiivsed linnaruumi kasutajad ning nende lapsed on loodetavasti need, kes hakkavad tulevikus keskust aktiivselt kasutama.

Seminari sissejuhatusena soovime kasutada liikumiskaarte, mille abil saab välja selgitada osalejate igapäevased liikumiskoridorid, ning leida, millised on positiivsed ja negatiivsed kogemused linnaruumis liikumisel.

Edasi jätkuks töö gruppides, kus arutatakse liikumiskaartide diskussioonist ja küsitluse tulemustest väljakasvanud teemasid.

Eakad

Ka eakatega läbiviidav liikumiskaartide joonistamine võib pakkuda väärtuslikku infot selle eagrupi vajaduste kohta. Seejärel tuleks tutvustada küsitluse tulemusi ja uurida nende tagasisidet koondatud statistikale. Oluline on välja selgitada, mis on Sael elamise juures need teemad, mis teevad eakatele muret (jättes kõrvale sissetuleku küsimuse). Modereeritud ümarlaua abil saab kokkutulnuid suunata mõtlema, milliseid teenuseid või asutusi võiks tulevasel keskusl al olla, et vanemal generatsioonil oleks Sael parem elada.

Noored

Noorte puhul tasub väärtustada loovaid lähenemisi. Noored on vaja panna mõtlema, mis on nende jaoks linnaruumi puhul oluline ning mida nad saaksid ise selleks teha, et tulevane keskus arvestaks nende soovidega. Ühekordsete kohtumiste asemel on soovitatav terve kursuse või kohtumiste sarja läbiviimine, kus vaadatakse linnaelu laiemalt (nt loengud, rollimängud, filmid) ning jõutakse lõpuks konkreetsete lahendusteni kas ruumiliste sekkumiste, videoklippide, oma raadiosaate või muu meediumi kaudu. Näiteks saaks teha videosid teemal “Mulle meeldiks, kui Sael on...”, palju paremad teemapüstitused saab leida aga koos noorte endiga.

Linnaruumiteemalisi rollimänge saab läbi viia ka pikema kursuseta, samuti on efektiivne meetod ideede käivitamiseks kirjandi- ja joonistusvõistlus.

Keskusala naabrid kortermajadest ja eramutest

Kohtumise esmane eesmärk on elanikke teavitada ja teiseks selgitada välja nende ootused ja hirmud seoses keskuse arendamisega. Pärast üldist vestlusringi soovime kohalolijad jaotada gruppidesse ning anda igale grupile lahendada üks väljatoodud mure/probleem.

Üks sõnastus lähteküsimuse püstitamiseks on selline: “Kuidas saaks keskus areneda nii, et... [ei realiseeruks väljatoodud hirm, vaid selle asemel läheks hoopis teisiti]?”.

Ettevõtjad

Hõivatuse tõttu on ettevõtjate näol tegu ilmselt raskesti kättesaadava grupiga. Taustauuringu käigus tehtud intervjuudes ilmutasid nad vähest huvi grupitöö vastu. Kuivõrd 30. märtsil toimub aga Saue ettevõtluspäev, kuhu tuleb kokku hulk ettevõtjaid (sh Rootsi ettevõtjad sõpruslinnast), soovime korraldada ürituse raames seminari, mis tutvustab linna ettevõtjatele võimalusi visioneerimisprotsessis osaleda ja selgitab, et ettevõtjate ideed ja panus on väga oodatud. Samal üritusel saab tutvustada veebikeskkonda. Rootsi sõpruslinna ettevõtjate kogemust ära kasutades

saaks lisaks kaardistada, mida võiks Saue uus keskusala pakkuda, et kohalikud ettevõtjad paremini integreeruksid ning et ettevõtlustegevus Saue linnas oleks tänasest veelgi edukam.

Aktiivsed sauelased (peamiselt vabaühenduste ja linnaasutuste esindajad)

Aktiivsete sauelaste, vabaühenduste ja linnainstitutsioonide esindajate puhul on tegemist inimestega, kellel puhul võib eeldada, et neil on välja kujunenud oma arvamus ja olemas kogemus otsustes osalemisest. Seminari võiks alustada ülevaatega esmase küsitluse tulemustest. Seejärel tasub moodustada töögrupid, mille eesmärk on kaardistada, millised kitsaskohad on nende töös praegu ning kas keskuse arendamine võiks selles osas aidata. Ühtviisi oluline on teada saada, millised struktuurid või rajatised aktiivsete inimeste tegevust praegu toetavad ja milline on nende professionaalne ja isiklik huvi keskuse puhul.

Huvirühmade kohtumiste tulemus: kogutud info sünteesimisel tekivad suuremad teemablokid järgnevate seminaride jaoks, kus saab neid koos ekspertidega sügavuti käsitleda.

Teemaseminarid

Teemaseminarid on avatud üritused, mis keskenduvad olulisematele keskusala arengut puudutavatele teemadele. Valiku teemade vahel teeb korraldaja, võttes aluseks küsitluse tulemused, huvirühmade seminaridel käsitletud ja veebifoorumis välja käidud mõtted. Tööprotsessi korraldaja valib üleskerkinud teemade hulgast välja 3-4 olulisemat suunda, mis hõlmaksid keskusala arendamise peamisi probleeme. Eeldada võib, et seminarid keskenduvad erinevatele teemablokkidele (näiteks keskuse teenused ja kaubandus; keskus ettevõtlustegevuse soodustajana; keskuse avalik ruum ja liikumine), kuid protsessi avatuse huvides ei saa teemasid ette määrata.

Teemaseminaride läbiviimisse soovitame kaasata valdkonnaeksperte, kes jagaksid omapoolseid teadmisi, teeksid vahetuvõtteid ja peegeldaksid erinevate ideede võimalikku mõju nii keskusele kui ka Saele laiemalt. Seminari juhtimine jääks korraldaja kanda.

Teemaseminari ühe töömeetodina soovitame kasutada maailmakohviku formaati: ruumis on valmis seatud laud, kus igaühel on oma teema või küsimus. Inimesed töötavad ühes lauas umbes pool tundi, seejärel vahetavad lauda ja liiguvad teise teema juurde. Nii kumuleeruvad eri inimeste teadmised. Lõpuks toimub kokkuvõtete tegemine. Igas lauas on moderaator, kellenal saaks kasutada tudengeid (nt Tallinna Ülikooli linnakorralduse või Eesti Kunstiakadeemia urbanistika magistrantuuri).

Tulemus: osalejad saavad infot erinevate arengusuundade mõjust kohalikule elukeskkonnale ning oskavad selle tulemusel paremini sõnastada soovitud muutuseid.

Ajutised kohakasutused, eksperimendid, ajutised planeerimiskohvikud

Esimese poolaasta tulemus on eeldatavasti kohaliku kogukonna aktiveerumine, soov midagi ära teha, mis toob kaasa erinevad ruumilised algatused keskuslal. On see siis kriidiga potentsiaalse jalakäigutee mahajoonistamine, värava avamine paremaks läbipääsuks või mõne turvalise nurga ülevõtmine rulakatsetusteks ja tänavakunsti harrastamiseks. Tegevusi koordineerib protsessi korraldaja, rääkides läbi maaomanike ja linnavalitsusega. Siiski lähtutakse põhimõttest, et linlasi võib usaldada ning kui vajalik info turvalisuse või võimalike piirangute kohta on vastastikku vahetatud, on keskusala katsetustele avatud.

Suvel 2013 Saue toimuvatel kultuuriüritustel (nt linna jaanitulel ja linna 20. sünnipäeval) saab üles seada planeerimistelgi, kus koostöös eelnenud visiooniprotsessis aktiivselt osalenutega tutvustatakse keskusala arendamise protsessi, vahetulemusi, kogutakse ideid võimalikeks katsetusteks ja julgustatakse keskusala erinevate katsetuste ruumina kasutama.

Tulemus: arusaam keskuslalt kui igavast tootmismaast on murenenud, kohalikud on kogenud positiivsete muutustate elluviimist ja tunnetanud, et vahel piisab vaid väikesest isiklikust panusest muutuse saavutamiseks.

Keskuse arendamise infopunkt

Keskusele uue visiooni loomise osalemise aktiivsust aitaks tõsta infopunkti rajamine mõnda keskuslal asuvasse, täna alakasutatud ruumi. Infopunkt koondaks kõikvõimalikku keskuse arendamist puudutavat teavet ja materjale (kaarte, planeeringuid ja nende selgitusi) ning kajastaks osalusplaneerimise protsessi paralleelselt kajastusega veebikeskkonnas. Infopunkti töötajalt saaks paluda selgitusi ning panna oma arvamus kirja. Taolise aruteluruumi loomine soosib keskusala paremat omaksvõttu, visiooniprotsessi

läbipaistvust ning territooriumi ümbermõtestamist tootmisalast tulevaseks keskuseks. Infopunkti kujuneks arendustegevuse süda.

Infopunkti ülesseadmine on võrdlemisi ressursimahukas. Taustaanalüüsi kommenteerinud kaasamiskeskuste hinnangul on aga tegemist väga efektiivse meetodiga sisulise kaasamise ning kogukonna koostöö edendamiseks. Saue keskuse arendamiskontseptsiooni silmas pidades oleks reaalne avada infopunkt pärast teist suuremat avalikku üritust. Juhul kui õnnestuks leida sobiv ruum, võiks nimetatud üritus selles planeerimisruumis toimuda. Infopunkti leidmine ja mehitamine on heaks koostööülesandeks ka Saue linnavalitsusele. Infopunkti mehitamiskulusid aitaks vähendada see, kui kolida keskusalale arendamise eest vastutava linnavalitsuse esindaja või konsultandi töökoht keskusalale.

Tulemus: kohalikul kogukonnal tekib koht, kus keskuse arendamise teemadel arvamust avaldada ning teemakohast infot saada, kasvab osalemisaktiivsus ning kogukondlik suhtlemine.

Suurüritused

Suurürituste all peame silmas sündmuseid, kuhu on oodatud kõik huvilised, sõltumata nende seotusest alaga või senisest osalemisest visioneerimisprotsessis. Kuigi teemaseminaridki on kõigile huvilistele avatud, rõhutame, et allpool kirjeldatud üritused on olulised ristteekohad, mis annavad protsessi edasisele käigule suuna.

Suurüritus nr 1: jalutuskäik keskusalal

Jalutuskäik tulevase keskusalal territooriumil sobib hästi visioneerimisprotsessi avapauguks. Ekskursioonil saab (eelneval kokkuleppel) sisse astuda alal paiknevatesse hoonetesse ning tutvuda sealse tegevusega, saab selgitada keskusalal piire, tutvustada seniseid ideid ja ala ajalugu, tuvastada ruumis peituvat potentsiaali ning puudusi. Jalutuskäik tuleb läbi viia koos kohalike ekspertidega (nt linnaarhitekt), kodu-uurimise seltsi ning maaomanikega. Jalutuskäik erineb tavalisest ekskursioonist selle poolest, et pole ühesuunaline info jagamine, vaid esimene võimalus aruteluks.

Kutse ühisele jalutuskäigule jõuab elanikeni esimese flaieri levitamise, kohaliku lehe ja veebikeskkonna kaudu. Soovitame kavandada jalutuskäik mõnele laupäevahommikule.

Tulemus: elanikud teavad, millisest alast on jutt ja miks see töös on, kes on ettevõtmisega seotud ning kuidas saab edaspidi osaleda; korraldaja on saanud väärtuslikku kohalikku esimatevat ala kohta.

Suurüritus nr 2: senitehtu ühine ülevaatamine

Kui võtta aluseks selles taustaanalüüsis sisalduv info edasise tööprotsessi kohta, peaks üritus nr 2 langema juunikuusse. Enne puhkuste algust on oluline korraldada üritus, kus korraldaja esitleb senise töö tulemusi ning küsib huvigruppidele tagasisidet.

Tõenäoliselt on selleks ajaks kogunenud nii palju uut teavet ja teadmust, mille süstematiseerimiseks saab korraldaja kasutada stsenaariumplaneerimise meetodit. Sel moel visualiseeruvad keskusalal tuleviku võimalikud arengustsenaariumid.

Ürituse toimumiskohaks soovitame ajutist rajatist (nt telk) või inforuumi keskusalal territooriumil, mis soodustaks ala nägemist tavapärasest erineval viisil. Oma kontekstis ootamatu ja atraktiivne objekt töötab ka visiooniprotsessi reklaamina.

Üritusel näidatakse eelnenud protsessi käigus kogunenud materjali – noorte tehtud videoid ja presentatsioone; laste joonistusvõistluse tulemusi, telgi või kas või angaaside seintel on üleval töötubadest ja veebifoorumis koorunud mõtted, joonised ja skeemid.

Planeerimistelgis/inforuumis arutelu läbiviimiseks soovitame kasutada avatud ruumi meetodit, mis võimaldab kohalikel endil tõstatada teemad, millest rääkida ning annab vabad käed osaleda just nii kaua, kui aeg võimaldab, ning kaasa rääkida just neil teemadel, mis tunduvad põnevad. Diskussioonide käimalükkamiseks võib korraldaja välja pakkuda mõne teema, mis on varasematest töögruppidest esile kerkinud. Korraldaja ülesanne on ka meetodit tutvustada ja aidata osalejaid aruteluteemade täpsel formuleerimisel. Väljatöötatud ettepanekud saavad omakorda sisendiks keskusalal stsenaariumide kokkupanemisel.

Tulemus: Esiteks saab senise töö kokkuvõtte tagasisidet. Kui on kasutatud stsenaariumplaneerimise meetodit, saab uurida elanike hoiakuid ühe või teise ruumilise arengu väljavaate suhtes. Tänu sellele, et üritus on “vallutanud” keskusalal, näeb rohkem inimesi ala muutuva keskkonnana. Elanikud

saavad kinnitust, et visiooniloomine on pidevas arengus. Üritusega saab korraldaja hinnata senist protsessi – kas kasutatud meetodid on olnud tulemuslikud, kas kaasatud on piisavalt inimesi, kas edasised tegevused on õigesti planeeritud, kas kogutud teave aitab kaasa kokkuleppel põhineva visiooni loomisele.

Suurüritus nr 3: arengustsenaariumide esitlemine

Eeldatavalt sügisel toimuva kolmanda suurürituse eesmärk on esitleda juba konkreetseid arengustsenaariume. Kui korraldaja ei kasutanud stsenaariummeetodit suve alguse suurüritusel, soovitame seda kindlasti teha nüüd, sest illustratsioonidega ja näidetega varustatud piltlikud stsenaariumid on hea vahend eri arengusuundade selgitamiseks. Üritusel arutatakse, millised mõjud kaasnevad erinevate visioonilahenduste rakendumisel, milline visioon esindab kõige enam eri osapoolte soove ning valitakse üheskoos välja arengustsenaarium, mida peetakse Saue keskusele parimaks.

Et üritusel, mis on kogu visiooniprotsessi kaalukaim sündmus, osaleks võimalikult palju osapooli, tasub paigutada keskusala ümber ning ülejäänud linna kutseplakatid koos illustratsioonidega võimalikest arengustsenaariumidest. Tuleb kasuks, kui visualiseeringud on äärmuslikud, ülepaistavad, isegi veidi ärritavad, et ajendada seeläbi inimesi üritusele kohale tulema ja seisma kogukondlike väärtuste eest.

Meetodi tulem: kokkulepitud visioonidokumendi mustand; korraldaja saab arutelust infot väljavalitud stsenaariumi täiendamiseks.

Suurüritus nr 4: visiooni tutvustus

Pärast kogukondliku kokkuleppe saavutamist vajab korraldaja aega lõppdokumendi koostamiseks. Seda esitletakse antud etapi viimasel üritusel, mis eeldatavalt langeb aasta lõpukuudesse. Visioonidokument koosneb eri huvigruppide kokkuleppes keskusala visiooni osas, visioonil põhinevast lähteülesandest detailplaneeringule, tegevuskavast visiooni elluviimiseks ning vähemalt visandlikest illustratsioonidest keskusala tulevikust.

Visiooni tutvustamine toimub koostöös protsessi läbiviija ja visiooniprotsessis osalenud elanikega: nt üks või teine aktiivsem osaleja ja valdkonna lahtimõtestaja esitab mingit visioonikontseptsiooni teemat.

Ülimalt tervitatav oleks, kui visiooni tutvustaval üritusel pannakse palju rõhku tegevuskava tutvustamisele, et kõik protsessi panustanud näeksid, mis nende töö põhjal hakkab juhtuma. Moodustada võiks ka töögrupi, mis hakkab seisma keskusala arendamise eest. Töögruppi võiksid kuuluda nii linnavalitsuse esindajad, kohalikud aktiivsed elanikud kui ka (kohalikud) valdkonnaspetsialistid (kinnisvaraarendajad, planeerijad, arhitektid). Sellise aktiivgrupi moodustamine soodustaks osalemise jätkumist pärast visiooniloomist ning visiooni elluviimist.

Tegevuskava on täpsemalt lahti kirjutatud lisas 2.

Kokkuvõte

Käesolev töö kujutab Saue tulevase linnakeskuse arendamise kontseptsiooni, mis põhineb osalusplaneerimise põhimõtetel. Kontseptsiooni põhjal saab koos elanike ja teiste huvirühmadega praeguse tööstusala asemele välja töötada kohalikke vajadusi arvestava visiooni. Sellest järgmine samm on koosloodud visiooni põhjal detailplaneeringu koostamine, kus pannakse paika juba konkreetsed maakasutuse tingimused.

Et osalusprotsessi kontseptsioonini jõuda, koondasime analüüsi I ossa teoreetilised taustateadmised inimest väärtustava linnaarengu kavandamisest ning osalusplaneerimise olemusest, hüvedest ja kaasneda võivatest raskustest. Paralleelselt viisime läbi empiirilise uuringu Saue linna toimimisest ning inimeste hoiakutest keskusala arendamise suhtes (osa II). Vähemalt läbiviidud intervjuude põhjal võib kindlalt väita, et väljavaade uuest linnakeskusest pakub kõigile osapooltele huvi, seda peetakse tähtsaks ning ollakse valmis arengus kaasa rääkima.

Toetudes eelnevalt kogutud infole koondab analüüsi III osa ehk keskuse kavandamise kontseptsioon osalusplaneerimise protsessi jaoks olulised seisukohad, tegevuskava ja soovituslikud meetodid visiooniloomes läbiviimiseks.

Kuigi usume, et ükskõik millise piirkonna arendamisel on elanike ja teiste huvigruppide arvamus ülioluline ning nende vajadused peaksid planeerimises lähtekoha looma, peame vajalikuks mainida, et paralleelselt tuleks visiooniloomisse

kaasata ka planeerijaid ja regionaalarengu eksperte. Lisaks soovitame laiendada kaasatute ringi väljapoole Saue linna, kas või arvamusuuringu korraldamise kaudu. Kuigi meie kavandatud visioneerimisprotsessis on ekspertidel oma roll ning tulevase protsessi korraldaja ülesanne on (lisaks projektijuhtimisele) suunata visiooniloomist võimalikult professionaalselt, sh kooskõlas Harjumaa reaalsete arengutega, siis kavandatavale visioonile tuleb kindlasti kasuks laiema pildi uurimine ning planeerijate oskus näha asju strateegiliselt.

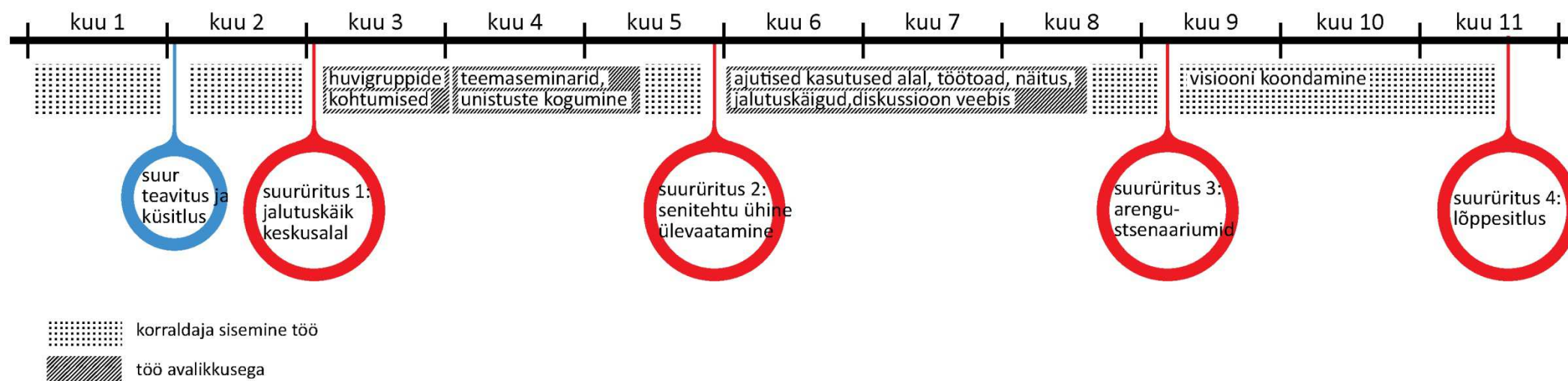
Üks variant valminud visioonile “hinnangu” saamiseks on kinnisvaraarendajate ja teenusepakkujate huvi keskuse arengu kavandamises osaleda. Kindlasti ei pea me arengute jätmist vaid turu otsustada parimaks lahenduseks. Halbu näiteid ei pea kahjuks kaugelt otsima – majandusbuumiaegsed ülepaisutatud ja halva infrastruktuuriga arendused Tallinnas ja Harjumaal on regionaaltasandil tegemata jäetud töö tulemus. Kuigi osalusplaneerimise kaudu saab väga palju potentsiaalseid ohtusid tänu aruteludele minimeerida, soovitame keskusala tõeliseks tõmbekeskuseks kujundamiseks visiooniloomega paralleelselt läbi viia ekspertanalüüsi. Selle raames tehtav piirkondlik arvamusuuring lähikülade ja -linnade elanike seas annab statistilise pildi inimeste vajaduste kohta, aitab asulaid omavahel funktsionaalselt paremini siduda ja välja töötada piirkondlikud spetsialiseerumissuunad.

Kasutatud materjalid

- Ahas, R., Silm, S., 2006. *Tallinna tagamaa uusasumite elanike ajalis-ruumilise käitumise analüüs*. Tartu Ülikool, geograafia osakond.
- Ahas, R., Silm, S., Leetmaa, K., Tammaru, T., Saluveer, E., Järv, O., Aasa, A., Tiru, M., 2010. *Regionaalne pendelrändeuuring. Lõpparuanne*. Tartu Ülikool, geograafia osakond.
- Allmendinger, P., Tewder-Jones, M., 2005. *Planning Futures. New directions in Planning Theory*. London, Routledge.
- Berke, P.R., 2002. Does Sustainable Development Offer a New Direction for Planning? Challenges for the Twenty-First Century. *Journal of Planning Literature* 17:1, 21-36.
- Cumulus Consulting, 2011. *Saue Gümnaasiumi juurdeehituse põhjendatuse analüüs*. Saue linn.
- Cumulus Consulting, 2012. *Lääne-Harjumaa omavalitsuste baldusvõimekuse tõstmine ja ühisteenduste arendamine*. Koostööpiirkonna valdkondlik analüüs. Tööversioon 01.11.2012.
- Eesti Statistika, 2012a. Statistikaameti rahva- ja eluruumide loenduse andmebaas. [<http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvaloendus/databasetree.asp>], viimati vaadatud 20.12.2012.
- Eesti Statistika, 2012b. Statistikaameti majandusstatistika andmebaas. [<http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Majandus/databasetree.asp>], viimati vaadatud 20.12.2012.
- Elektriraudtee, 2012. Eesti reisirongiliikluse tulevikust. [blog.elektriraudtee.ee/2012/08/eesti-reisirongiliikluse-tulevikust.html], viimati vaadatud 10.12.2012.
- European Commission, 2011. *Cities of Tomorrow: Challenges, Visions, Ways Forward*. Luxembourg, Publications Office of the European Union.
- Gehl, J., 2010. *Cities for People*. Washington, Island Press.
- Geomedia, 2006. *Harjumaa linnade ja valdade rahvastikeuprognos 2006-2020*. Tallinn.
- Geomedia, 2012. *Kobaliku omavalitsuse üksuste võimekuse indeks 2011*. Tartu.
- Gillham, O., MacLean, A.S., 2002. *The Limitless City: A Primer on the Urban Sprawl Debate*. Washington DC, Island Press.
- Green, G., Haines, A., Halebsky, S., 2000. *Building Our Future: A Guide to Community Visioning*. University of Wisconsin-Madison. [oconto.uwex.edu/files/2010/08/G3708-BuildingOurFuture-AGuidetoCommunityVisioning.pdf], viimati vaadatud 11.12.2012.
- Harju Maavalitsus, 2010. *Harju maakonna teemaplaneering maakonna sotsiaalinfrastruktuur 2009-2015*. Tallinn.
- Healey, P., 2003. Collaborative Planning in Perspective. *Planning Theory* 2:2, 101-123.
- Keviani, R.A., 2010. Review of the Main Challenges of Urban Sustainability. *International Journal of Urban Sustainable Development* 1:1-2, 5-16.
- Lane, M.B., 2005. Public Participation in Planning: An Intellectual History. *Australian Geographer* 36:3, 283-299.
- Lippus, M., 2012. *Osaleva planeerimise võimalikkusest Põhja-Tallinna Kalasadama planeeringu näitel*. Magistritöö, Tallinna Ülikool, linnakorralduse osakond.
- Marksoo, A., 1983. *Tööjõu territoriaalse mobiilsuse seaduspärasused Eesti NSV-s*. Lepinguline uurimistöö Tartu Ülikool, geograafia instituut.
- Okubo, D., 2000. *Community Visioning and Strategic Planning Handbook*. Denver, National Civic League Press. [www.cpn.org/tools/manuals/community/pdfs/vsphandbook.pdf], viimati vaadatud 20.12.2012.

- Raagmaa, G., 2009. Planning Theories and Development Practices: Past Dependencies Contra New Ideology. Holt-Jensen, A., Pollock, E., (toim) *Urban Sustainability and Governance: New Challenges in Nordic-Baltic Housing Policies* 79–99. Nova Scotia, New York.
- Rahandusministeerium, 2012a. Kohalike omavalitsuste finantsnäitajad 2004–2011. [www.fin.ee/doc.php?id=12554], viimati vaadatud 01.11.2012.
- Rahandusministeerium, 2012b. Kohalike omavalitsuste ülevaated ja analüüsid. [www.fin.ee/index.php?id=12553], viimati vaadatud 14.12.2012.
- Saue linnavalitsus, 2010. *Saue linna üldplaneering 2010*. Koostaja Hendrikson & Ko. Saue linn.
- Saue linnavalitsus, 2012a. *Saue linna arengukava 2012–2022*. Saue linn.
- Saue linnavalitsus, 2012b. Saue linna koduleht. [uus.saue.ee/index.php?page=273&], viimati vaadatud 10.12.2012.
- Saue vallavalitsus, 2010. *Saue valla arengukava 2010–2016 (2026)*. Laagri.
- Sheller, M., Urry, J., 2006. The New Mobilities Paradigm. *Environment and Planning A* 38:2, 207–226.
- Sirianni, C., 2007. Neighborhood Planning as Collaborative Democratic Design, The Case of Seattle. *Journal of the American Planning Association* 73:4, 373–387.
- Smith, N., 1996. *The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City*. New York, Routledge.
- Tammaru, T., 2001. *Eesti linnade mõjualad ja pendelränned*. Lõpparuanne, Tartu.
- Tikerpuu, J., 2007. Kütise tn 8 detailplaneeringu avaliku väljapaneku tulemuste avalik arutelu protokoll. 07.06.2007, Saue Gümnaasium.
- Tillemann, K., Viljasaar, R., 2012. *Kaasava planeerimise juhend*. Tallinn.
- Töötukassa, 2012. Registreeritud töötud kohalikes omavalitsustes. [www.tootukassa.ee/index.php?id=12898], viimati vaadatud 12.12.2012.
- Wheeler, S., 2003. Planning Sustainable and Livable Cities. LeGates, R.T., Stout, F., (toim.) *The City Reader*, 3rd Edition 486–497, New York, Routledge.
- Williams, K., 2010. Sustainable Cities: Research and Practice Challenges. *International Journal of Urban Sustainable Development* 1:1–2, 128–132.

Lisa 1. Visiooniloomise soovitatav ajakava

Lisa 2. Visiooniloomise soovitatav tegevuskava

TOIMUMISE AEG		TEGEVUS: kaasamine/teavitamine	OSALEJAD	TÖÖMEETOD	VASTUTAJA ja LÄBIVIHA	TEAVITUSKANAL	TULEMUS
kuu 1		ettevalmistused järgnevas protsessiks: küsitluse koostamine, kodulehe sisseseadmine, bänneri-plakatite-flaierite kujundamine jne*			korraldaja		valmisolek avalikuks kaasamisprotsessiks
kuu 2	nädal 1-2	teabe jagamine visiooniloomes käivitumisest ja ajakavast, vaadeldava ala esiletoomine	kogu Saue		korraldaja, kommunikatsiooni-ekspert	avalik ruum, Saue Sõna, elektroonilised kanalid	info protsessi algusest jõuab suure hulga inimesteni (sh vallaelanikeni), mõttetegevuse käivitamine kohalike seas, reklaam visiooniveebile
		küsitlus	kogu Saue	küsitlus flaieri tagaküljel, Saue Sõnas ja elektroonilistes kanalites		flaier, Saue Sõna, elektroonilised kanalid	kaardistatud on Saue elanike väärtused ja teenustepõhised vajadused
	nädal 3	küsitlustulemuste analüüs*					valminud on esmane kokkuvõtte teenuste kohta, mida sauekad peavad vajalikuks; dokument on alus järgnevateks huvigruppide kohtumisteks
	nädal 4	suurüritus nr 1: jalutuskäik keskuslal	kõik huvitatud	info vahetamine: eksperdilt elanikule, elanikult eksperdile		flaier, plakat, Saue Sõna, elektroonilised kanalid	loodud on otsekontaktid elanike, linnaesindajate ja ekspertide vahel, pandud alus paremale edasisele kommunikatsioonile, keskusala tunnetatakse muutuva kohana

* – korraldaja töö, mis ei avaldu väljapoole

TOIMUMISE AEG	TEGEVUS: kaasamine/teavitamine	OSALEJAD	TÖÖMEETOD	VASTUTAJA ja LÄBIVIIVA	TEAVITUSKANAL	TULEMUS
kuu 3	huvirühmade töötoad	maaomanikud	modereeritud ümarlaud	korraldaja ja eksperdid	otsekontakt	täpsustunud on erinevate huvigruppide vajadused, ettepanekud nende saavutamiseks ja isiklik valmisolek edasises protsessis osalemiseks (visiooniloomest arendustööni)
		väikelaste vanemad	liikumiskaardid + grupitöö			
		eakad	liikumiskaardid, küsitluse tulemuste tutvustamine, kaasamiskava tutvustamine + modereeritud ümarlaud olulistel teemadel			
		keskusala naabrid (kortermajad + eramajad)	kaasamisprotsessi tutvustamine, naabrite ootuste ja hirmude väljaselgitamine + grupitöö "kuidas võiks keskus areneda nii, et..."			
		koolinoored	joonistusvõistlus, kirjand, videod koolis, linnaplaneerimise seminar noortekeskuses	korraldaja ja abilised koolist ning noortekeskusest	otsekontakt kooli ning noortekeskuse abil	
		aktiivsed sauelased (vabaiühenduste esindajad, sh vallaseltsid) + linnainstitutsioonide juhid	küsitluse tulemuste tutvustamine + grupitöö vajaduste ja ootuste väljaselgitamiseks	korraldaja, eksperdid	otsekontakt	
		ettevõtjad	ettekannet kaasamiskavast, Saue ja Rootsi sõpruslinna ettevõtjate ümarlaud		otsekontakt linnavalitsuse abil	

TOIMUMISE AEG		TEGEVUS: kaasamine/teavitamine	OSALEJAD	TÖÖMEETOD	VASTUTAJA ja LÄBIVIIVA	TEAVITUSKANAL	TULEMUS
kuu 4		teemaseminarid (3-4 tk), nt teenused ja ettevõtlus; liikumine ja avalik ruum; kultuur ja kogukondlik tegevus	kõik huvitatud	maailmakohvik + eksperti tagasiside	korraldaja, eksperdid	flaier, poster, Saue Sõna, elektroonilised kanalid	olemas on info erinevate arengusuundade mõjust kohalikule keskkonnale ja sisend avatud üritusele
kuu 5	nädal 1-2	unistuste kogumine "Mis oleks, kui..." abil	kõik kodulehe kasutajad	veebikeskkonnas küsimus "Mis oleks, kui..., sest siis saaks linnas..."	korraldaja	Saue Sõna, elektroonilised kanalid	kogutud on palju kohalikke ideid koos põhjendustega, sisend avatud üritusele ja inspiratsioon teistele osalejatele
	nädal 3-4	suurüritus nr 2: senitehtu ühine ülevaatamine	kõik huvitatud	avatud ruum + eelneva töö käigus valminud videode, piltide ning unistuste esitlemine	korraldaja koos linnaavalitsusega	plakatid, Saue Sõna, elektroonilised kanalid	olemas on sisend erinevate arengustsenaariumide kokkupanemiseks
		keskuse arendamise infopunkt	kõik huvitatud	igakülgne informatsiooni esitlemine (planeeringud, seletuskirjad, töörühmades esitletud ideed, uuringu tulemused jne) + vaba suhtlus, koosmõtlemine	korraldaja, linnaavalitsus ja kohalikud	Saue Sõna, elektroonilised kanalid, viidad tänaval	tugevnenud kogukondlik suhtlus, parem side keskusalala ruumiga; elanikud, kes internetti ei kasuta, on paremini kaasatud

TOIMUMISE AEG	TEGEVUS: kaasamine/teavitamine	OSALEJAD	TÖÖMEETOD	VASTUTAJA ja LÄBIVIHA	TEAVITUSKANAL	TULEMUS
kuu 6-8	info levitamine ja ala sissetöötamine ajutiste sekkumistega	otseselt kõik huvitatud; kaudselt saavad osa kõik sauekad	ajutine planeerimiskohvik	korraldaja ja kohalikud	eelnevad huvirühmade kogunemised ja teemaseminarid, elektroonilised kanalid, Saue Sõna, kool, noortekeskus ja teised huvirühmade kogunemiskohad, vabaühenduste sisekanalid, üleriigiline raadioprogramm ja muu meedia	kohalike seas on tugevnenud tahe ja oskus oma kodulinna väliruumis positiivsel moel "käed külge panna", keskusala tähendus on lihtsast tööstusalast muutunud mitmeti kasutatavaks alaks
			ajutised kasutused alal	kohalikud elanikud (korraldaja ja ekspertide abiga)		
			arutelu jätkumine elektroonilistes kanalites	korraldaja, eksperdid ja kohalikud elanikud		
			üritus Saue sünnipäevapidustuste raames	korraldaja, linnavalitsus, kohalikud elanikud		
kuu 9	suurüritus nr 3: arengustsenaariumid	kõik huvitatud	arengustsenaariumide esitlus ja ühe stsenaariumi väljavalimine, valitud stsenaariumi täpsustamine töörühmades		plakatid, Saue Sõna, elektroonilised kanalid	elanikud on teinud "poliitilise otsuse" keskuse tulevase sisu ja ilme kohta, mille linnavalitsus loeb endale siduvaks
kuu 10	töö täiendamine vastavalt kolmanda avaliku ürituse tulemustele ja lõppviimistlus*			korraldaja, eksperdid		valminud on visioonidokument, detailplaneeringu lähteülesanne ja tegevuskava
kuu 11	suurüritus nr 4: visioonidokumendi, detailplaneeringu lähteülesande ja tegevuskava lõppesitlus	kõik huvitatud	aktiivsed osalejad tutvustavad ise visiooni	korraldaja ja linnavalitsus	plakat, Saue Sõna, elektroonilised kanalid, üleriigiline raadiojaam ja trükimeedia	visioonilahendus on kõigile kättesaadav; keskusala arenguid kajastab ja jälgib edaspidi kohalik aktiivgrupp, mis koosneb linnavalitsuse esindajatest, kohalikest elanikest ja teistest spetsialistidest

* – korraldaja suuremahuline sisemine töö